

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter samt lag om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att det stiftas en lag om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter och att lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi ändras. Syftet med den föreslagna nya lagen är att förbättra den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter och att skapa jämlikare konkurrensvillkor för företag inom naturproduktbranschen. Den föreslagna lagen främjar tillväxt och internationell konkurrenskraft i branschen.

I lagförslaget ingår bestämmelser om rättigheterna och skyldigheterna för den som plockar naturprodukter och för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen, om tillsynen över att skyldigheterna fullgörs och om påföljderna vid försummelse. För närvarande finns det inga bestämmelser om dessa frågor i lag, utan man har enats om en del av frågorna i ett avsiktsförklaringsförfarande. En aktör inom naturproduktsplockningsbranschen ska vara tillförlitlig. Det föreslås ett förbud mot att ta ut avgifter för tjänster som anknyter till rekryteringen av plockare. Aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen föreslås ha en samarbetsskyldighet i syfte att förbättra resultatet av plockandet. Arbetarskyddsmyndigheten ska utöva tillsyn över efterlevnaden av lagen till den del någon annan behörig myndighet inte svarar för tillsynen. Arbets- och näringsbyrån och arbetarskyddsmyndigheterna ska tillsammans ge råd om tillämpningen av lagen.

Den föreslagna lagen gäller inte de utländska plockarnas inresa eller förutsättningar för vistelse i landet. Arbets- och näringsbyrån får dock i uppgift att på begäran ge ett utlåtande till en finska beskickning i utlandet om de ekonomiska förutsättningarna och vissa andra förutsättningar hos en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen som bjuder in en plockare till landet. Den föreslagna lagen inverkar inte heller på vilken plockandets rättsliga natur ska anses vara. Lagen ska tillämpas när det inte anses vara fråga om ett anställningsförhållande. Om det är fråga om ett anställningsförhållande ska arbetslagstiftningen tillämpas på samma sätt som för närvarande.

I propositionen föreslås det också att lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi ska ändras så att arbets- och näringsbyrån får tillgång till fullgöranderapporter för bedömning av tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen.

Lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt, senast före 2021 års skördesäsong för naturprodukterna i fråga.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	3
1 Bakgrund och beredning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Beredning	3
2 Nuläge och bedömning av nuläget	4
2.1 Nuläge	4
2.1.1 Allemansrätten	4
2.1.2 Utländska plockare av naturprodukter	5
2.1.3 Företag inom naturproduktsplockningsbranschen	6
2.1.4 Nuläge för och förbättring av den rättsliga ställningen för plockare av naturprodukter	6
2.2 Finlands internationella människorättsförpliktelser	8
2.3 Tillförlitlighet hos aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen	9
3 Målsättning	10
4 Förslagen och deras konsekvenser	10
4.1 De viktigaste förslagen	10
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	12
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser	12
4.2.2 Andra samhälleliga konsekvenser	14
5 Alternativa handlingsvägar	15
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser	15
5.2 Lagstiftningen i utlandet	16
6 Remissvar och utlåtande	18
6.1 Remissvar	18
6.2 Utlåtande av rådet för bedömning av lagstiftningen	19
7 Specialmotivering	19
7.1 Lag om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter	19
7.2 Lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi	30
8 Ikraftträdande	30
9 Utlåtande av Ålands lagting	30
10 Verkställighet och uppföljning	30
11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	30
LAGFÖRSLAG	33
Lag om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter	33
Lag om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi	37
BILAGA	39
PARALLELLTEXT	39
Lag om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi	39

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Inom det industriella tillvaratagandet av naturprodukter i Finland har man sedan 2005 varit kraftigt beroende av inbjudna plockare från Thailand. På senaste tid har det årligen kommit cirka 2 500 personer från Thailand för att plocka naturprodukter i Finland. Inför skördesäsongen 2020 höjde de thailändska myndigheterna Finlands landskvot till 3 000 plockare. Anledningen var att plockarnas inkomstmöjligheter har förbättrats och de är nöjdare med plockningsvillkoren i Finland. Thailand begränsade dock utresorna av plockare från Thailand under skördeperioden 2020 till följd av coronavirusepidemin. En viss mängd plockare av naturprodukter har också kommit till Finland från Ukraina. Coronavirusepidemin gjorde att även dessa var färre än vanligt under den gångna skördesäsongen.

Av företagen och övriga aktörer i naturproduktbranschen är endast en del verksamma inom naturproduktsplockningsbranschen. Därför används begreppet aktör inom naturproduktsplockningsbranschen. Begreppet har diskuterats med Institutet för de inhemska språken medan propositionen har varit under beredning. Begreppet avser en sådan aktör i naturproduktsbranschen som omfattas av den föreslagna lagen och av skyldigheterna i den.

På inresa och vistelse i landet samt på rätten att arbeta för personer som plockar naturprodukter tillämpas EU:s viseringskodex¹, även kallad Schengenviseringskodexen, samt utlänningslagen. Däremot finns det inga uttryckliga bestämmelser någonstans i lagstiftningen om plockningsarbetet, om plockarnas förhållanden i Finland, om rättsförhållandena mellan plockare och aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen eller om rättsskyddsfrågor. För att rätta till situationen bad riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott år 2014 arbets- och näringsministeriet att i samverkan med utrikesministeriet samordna en förbättring av den rättsliga ställningen för personer som plockar naturprodukter.

Sedan hösten 2014 har myndigheter och företag inom naturproduktsbranschen tillämpat ett avsiktsförklaringsförfarande för plockning av naturprodukter. Syftet med förfarandet är att jämna ut konkurrensvillkoren mellan företagen och förbättra förhållandena och inkomstmöjligheterna för plockarna. Förfarandet har lett till att dessa mål har uppnåtts i viss utsträckning. Ett problem har varit att en avsiktsförklaring inte är tillräckligt förpliktande och att det tar länge att reagera på missförhållanden. Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå har upp-draget som riksomfattande samordnare av plockningen av naturprodukter och kan på begäran ge utlåtanden om de ekonomiska förutsättningarna hos företag som bjuder in plockare till Finland.

1.2 Beredning

I regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering står det att ställningen för utländska säsongsarbetare utan arbetsavtal (exempelvis bärplockare) ska tryggas genom lagstiftning. Detta beror på en oro hos regeringen över ställningen och inkomstmöjligheterna för plockare av naturprodukter, i synnerhet thailändska plockare, i Finland. Propositionen bygger på denna föresats i regeringsprogrammet. Beredningen har delvis även baserat sig på en annan

¹Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 810/2009 av den 13 juli 2009 om införande av en gemenskapskodex om viseringar (viseringskodex).

föresats i regeringsprogrammet, jämte anknyttande beredningsprocesser, nämligen att bekämpningen av utnyttjande av utländsk arbetskraft ska beaktas i utvecklingen av politiken på området arbetskraftsinvandring.

Dessutom ska det enligt regeringsprogrammet säkerställas att de som kommer till Finland för att arbeta kommer till landet med ett tillstånd som är avsett för förvärvsarbete. Denna föresats handlar bland annat om att användning av turistvisum ska motarbetas. Regeringen kommer att utreda om det finns behov och möjlighet att ta i bruk en nationell visering, det vill säga D-visering, vid sidan av Schengenviseringen. Före utgången av regeringsperioden är det dessutom meningen att tillsammans med arbetsmarknadsorganisationerna utreda om begreppet arbetsavtal kan utvidgas så att även plockare av naturprodukter ingår i dess tillämpningsområde. Detta hänger samman med en mer omfattande utveckling av arbetslagstiftningen vars syfte är att lagstiftningen bättre ska motsvara arbetets nya former. Det torde dock dröja till slutet av regeringsperioden förrän ovan nämnda beredningar utmynnar i konkreta förslag. Därför har regeringen beslutat föreslå att en speciallag stiftas med snabbare tidtabell.

Propositionen har beretts vid arbets- och näringsministeriet i samarbete med justitieministeriet, utrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, inrikesministeriet, Finlands beskickning i Bangkok, Luonnontuoteteollisuusyhdistys vid Livsmedelsindustriförbundet rf och företag i branschen. Thailands ambassadör i Finland har deltagit i diskussioner om beredningen. Propositionsutkastet har behandlats i en underarbetsgrupp till ministerarbetsgruppen för arbetslivslagstiftning. Utkastet har varit föremål för remissbehandling. Utkastet har varit på remiss hos justitieministeriet, utrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, inrikesministeriet, miljöministeriet, diskrimineringsombudsmannen, Livsmedelsverket, Finlands ambassad i Bangkok, Migrationsverket, Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå, Thailands ambassad, arbetsmarknadens centralorganisationer, Centraförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK, Luonnontuoteteollisuusyhdistys vid Livsmedelsindustriförbundet rf, Arktiset Aromit - Arktiska Aromer ry, Förbundet för mänskliga rättigheter, Europeiska institutet för kriminalpolitik (HEUNI), Brottsofferjouren och Hjälpssystemet för offer för människohandel. Utkastet har också sänts på remiss till Ålands landskapsregering. Därtill yttrade sig vissa andra aktörer på eget initiativ. Begäran om utlåtande och remissvaren kan läsas på webbplatsen utlatande.fi.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Nuläge

2.1.1 Allemansrätten

I allmänhet plockas naturprodukter med stöd av allemansrätten. De viktigaste bestämmelserna om allemansrätten och om nyttjande av allemansrätten finns i 28 kap. i strafflagen (39/1889). I 14 § i det kapitlet finns en bestämmelse om bland annat plockning av vilda bär, svampar och blommor på någon annans mark. Allemansrätten ligger också till grund för sådan bärplockning på annans mark som företas i syfte att förvärva inkomster. I allemansrätten ingår ett vedertaget villkor på att inte störa – då man nyttjar allemansrätten får man inte orsaka markägaren, markanvändningen eller naturen mer än smärre olägenheter.

Allemansrätten är inte beroende av syftet för vilket den nyttjas, utan det väsentliga är att verksamheten inte får orsaka mer än smärre olägenheter. Kommersiell verksamhet innebär inte automatiskt att gränsen för vad som utgör smärre olägenheter överskrids. Det är de faktiska konsekvenserna av verksamheten som avgör om verksamheten kan bedrivas med stöd av allemansrätten eller om markägarens samtycke behövs. De faktiska konsekvenserna av verksamheten

beror bland annat på plockargruppens storlek, de lokala naturförhållandena, verksamhetens karaktär och plockningsmetoderna samt på hur regelbunden verksamheten är och hur länge den pågår.

I 89 § i inkomstskattelagen (1535/1992) uppräknas naturprodukter som får plockas skattefritt när plockandet inte sker i anställningsförhållande. De naturprodukter som anges i bestämmelsen är i huvudsak sådana att de får plockas med stöd av allemansrätten. Undantaget är till exempel granskott som inte får plockas med stöd av allemansrätten även om bestämmelsen dvs. skattefriheten anses omfatta plockning av granskott. Plockning av vissa naturprodukter kräver markägarens tillstånd samt eventuellt att man betalar ersättning till markägaren.

2.1.2 Utländska plockare av naturprodukter

Allt sedan 2005 och framåt har majoriteten av utländska plockare kommit från Thailand. År 2005 bjöd det första finländska företaget in en grupp på cirka 70 plockare till Finland för att plocka naturprodukter. Åren därefter spred sig denna praxis bland de andra företagen i branschen och de thailändska plockarna ersatte så småningom de ryska och estniska plockarna i Finland. Bland finländska plockare hade försäljningen till industrin mattats av redan tidigare. Även ukrainare plockar en viss mängd naturprodukter i Finland.

De som plockarna naturprodukter reser in i landet med Schengenvisum. Medborgare i länder som är undantagna från viseringskravet, såsom ukrainare, som har biometriska pass, får resa in i Finland utan visum. När plockandet sker med stöd av allemansrätten är det i allmänhet inte fråga om ett anställningsförhållande. Det att plockandet utförs utan anställningsförhållande beror på 89 § i inkomstskattelagen (1535/1992), enligt vilken den inkomst som plockaren har fått vid överlåtelse av vilda bär, svampar och kottar eller sådana vilda växter och växtdelar som insamlas för att användas som människoföda eller läkemedel eller vid tillverkningen av läkemedel inte är skattepliktig om inkomsten inte ska anses utgöra lön.

Eftersom plockare av naturprodukter inte står i ett anställningsförhållande utan har ansetts vara ett slags företagare som bedriver sin verksamhet på eget ansvar är deras rättsliga ställning i stort sett oreglerad i lagstiftningen. Frågan om deras rättsliga utsatthet har varit framme då och då, vissa gånger på ett mycket synligt sätt. Finlands Fackförbunds Centralförbund FFC har två gånger bett arbetsrådet ta ställning till om plockning av naturprodukter som utförs av utlänningar de facto utgör ett anställningsförhållande trots allt. När allt kommer omkring säljer en utländsk plockare de plockade naturprodukterna huvudsakligen till en aktör inom naturproduktplockningsbranschen. Denna aktör är allt som oftast den som bjudit in plockaren till Finland och som ordnar inkvartering, mathållning, fordon och plockningsutrustning. I båda sina utlåtanden (TN 1483-10, 3.6.2010 och TN 1458-14, 24.6.2014) ansåg dock arbetsrådet att det i de berörda fallen inte var fråga om ett anställningsförhållande.

Ett tecken på hur juridiskt utsatt man är som plockare av naturprodukter är att plockarna själva måste bekosta resan till och från Finland, kostnaderna för visum och reseförsäkring, plockningsredskapen och plockningsutrustningen i Finland, hyran och bränslekostnaderna för de fordon som används vid plockning, inkvarteringen och mathållningen samt övriga kostnader i Finland. Det vanliga är dessutom att den samordnare som rekryterar plockare i Thailand tar ut en serviceavgift och debiterar även andra eventuella kostnader i Thailand av plockaren. För plockaren är resan till Finland en stor kostnad, men inkomsterna faller på hans eller hennes egen risk. Inkomsterna beror bland annat på skördeläget, på att lämpliga plockningsområden hittas, på väderleken och på priset för naturprodukterna. Plockaren själv har endast en begränsad möjlighet att påverka försäljningspriset. Förhandlingspositionen är svag eftersom plockaren är beroende av motparten i prisförhandlingarna. I lagen föreskrivs inget ansvar för någon myndighet

att följa upp och övervaka plockandet av naturprodukter eller att ge råd och information i denna fråga.

Stödfunktionspersonal vars arbete anknyter till plockningen av naturprodukter, såsom kockar, personer som letar fram områden med god skörd, gårdskarlar, bilreparatörer och samordnare, utför inte arbete som omfattas av allemansrätten. Deras inresa kräver därför uppehållstillstånd för arbetstagare, vilket i sin tur förutsätter ett anställningsförhållande. Även stödfunktionspersonal är på många sätt beroende av naturproduktföretaget och av den samordnare som rekryterar plockare. Anställningsförhållandet gör dock att deras rättsliga ställning kan anses vara bättre än plockarnas. Därför gäller denna proposition inte den rättsliga ställningen för stödfunktionspersonal.

2.1.3 Företag inom naturproduktsplockningsbranschen

De flesta företag inom naturproduktsplockningsbranschen finns i Norra Finland, Kajanaland, Norra Karelen, Södra Karelen och Mellersta Finland. Varje år finns det 20–30 företag som bjuder in utländska plockare till Finland eller inkvarterar dem. Dessa är samma företag som har tecknat den nuvarande avsiktsförklaringen. Det finns 4–5 stora företag, resten är små eller medelstora företag. Särskilt i de stora företagen beräknas frysning, torkning och annan vidareförädling av naturprodukterna samt företagets underleveranser sysselsätta några hundratal lokala invånare. Livsmedelsindustrin använder vildväxande bär och andra naturprodukter som råvara i bred omfattning. Tillvaratagandet av dessa naturprodukter påverkar därför ett bredare fält av företag än bara aktörerna inom naturproduktsplockningsbranschen. Skogsbär och andra naturprodukter finns med som råvara och ingrediens i bland annat frukostprodukter, choklad, mellanmålsprodukter, sylter, alkoholdrycker och så vidare. Inhemska råvaror är populära och eftertraktade av konsumenterna. Det finns också en växande exportmarknad för vidareförädlade finländska naturprodukter. Det saknas dock statistik om exporten så det är svårt att bedöma hur stor betydelse den har.

2.1.4 Nuläge för och förbättring av den rättsliga ställningen för plockare av naturprodukter

År 2013 tillsatte utrikesministern och arbetsministern en utredningsman med uppgift att analysera hur ställningen för plockare av naturprodukter kunde förbättras och verksamhetsbetingelserna tryggas för den växande naturproduktbranschen. Utredningsmannens rapport blev klar i februari 2014. Efter att ha behandlat rapporten sände riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott ett brev till arbets- och näringsministeriet den 12 juni 2014 i vilket utskottet uttryckte viljan att förbättra verksamheten i de naturproduktföretag som använder thailändska plockare och höja anseendet för de företag som bär sitt ansvar. Utskottet betonade vikten av att ingripa i missförhållandena och förbättra spelreglerna i branschen. Utskottet ansåg att plockarna ska behandlas rättvist. Utskottet hoppades att arbets- och näringsministeriet följer situationen i branschen noga.

Med detta i åtanke har arbets- och näringsministeriet tillsammans med utrikesministeriet och Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå vidtagit flera olika åtgärder. Med stöd av sitt nationella specialuppdrag förordnat av arbets- och näringsministeriet har Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå i uppgift att ge råd till dem som plockar naturprodukter och på begäran ge utlåtanden till Finlands beskickningar om de ekonomiska verksamhetsförutsättningarna hos företag som bjuder in plockare till landet. Utlåtande ges med företagets samtycke. Företagen har också åtagit sig att hålla rådgivningstjänstens kontaktinformation synlig på plockarnas borden.

Företagen i branschen, utrikesministeriet och arbets- och näringsministeriet tecknade en avsiktsförklaring om miniminormer i december 2014, och detta avsiktsförklaringsförfarande används alltjämt. Den gällande versionen av avsiktsförklaringen, som endast finns på finska, är *Aiesopi-mus viisumivellolisten ja viisumivapaiden valtioiden kansalaisten luonnontuotteiden poiminta- taan liittyvistä toimintatavoista, neljäs tarkistus 21.1.2019 (avsiktsförklaring om tillvägagångs- sätt i anslutning till plockning av naturprodukter som utförs av medborgare från stater som omfattas respektive inte omfattas av visumplikt, fjärde ändringen den 21 januari 2019)*. I avsiktsförklaringsförfarandet ingår konsultationer två gånger om året mellan olika myndigheter och de företag som tecknat förklaringen. Avsiktsförklaringen har bidragit till att förbättra den rättsliga ställningen och inkomstmöjligheterna för plockare av naturprodukter och jämna ut konkurrensvillkoren för företagen. Även de enkätundersökningar som gjorts bland plockare av naturprodukter visar att de är nöjdare med plockandet och inkomsterna i Finland. Problemet har dock varit att avsiktsförklaringen ur juridisk synvinkel inte är tillräckligt förpliktande och att det i regel inte är möjligt att ingripa i eventuella missförhållanden förrän under nästa plockningssäsong.

I samband med genomförandet av direktivet om säsongsanställning² övervägde man 2015–2017 att som nationell speciallösning förena plockning av naturprodukter med lagen om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för säsongsanställning (säsongarbetslagen, 907/2017). Ett problem ansågs dock vara att en verksamhet som i allmänhet inte har ansetts utgöra ett arbetsavtalsförhållande i så fall skulle omfattas av krav på arbetsavtal i migrationslagstiftningen men inte i arbetslagstiftningen. Ett annat problem med säsongarbetslagen, som bygger på direktivet om säsongsanställning, är att den inte omfattar utstationering av arbetstagare.

De rättsmedel som en person som plockar naturprodukter har att ty sig till är de allmänna rättsmedel som var och en har tillgång till, i sista hand en civil- eller straffrättslig process. I praktiken är dock möjligheterna att tillgripa de allmänna rättsmedlen begränsade. Enligt 2 § 1 mom. i rättshjälpslagen (257/2002) beviljas rättshjälp endast personer med hemkommun i Finland eller personer som har hemvist eller är bosatta i någon annan av Europeiska unionens medlemsstater eller i en stat som hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Endast ett fåtal utländska plockare av naturprodukter uppfyller detta krav. I samma paragraf föreskrivs också att rättshjälp dessutom beviljas oberoende av de förutsättningar som bestäms i 1 mom., om personens sak behandlas i en finsk domstol eller om det finns särskilda skäl att bevilja rättshjälp. Baserat på detta kan utländska plockare av naturprodukter ha rätt till rättshjälp oberoende av bosättningsland. Trots den omfattande rätten till rättshjälp kan en rättsprocess ändå utgöra en kostnadsrisk för plockaren, och tröskeln för att utkräva lönefordringar i domstol är därför hög. Dessutom kan det i praktiken bli svårt för en plockare att hitta biträde och söka rättshjälp efter att plockaren har återvänt till sitt hemland. Att inleda en straffprocess efter hemresan kan vara svårt också därför att polisen i regel inte kan höra en person som vistas utanför EU.

Arbetskyddsmyndigheten kan endast ge råd och information om det finns ett arbetsavtals- eller tjänsteförhållande. Enligt utlänningslagen (301/2004) har diskrimineringsombudsmannen en särskild kompletterande roll i fråga om utlänningars rättsskydd och i tillsynen över deras rättigheter. När det gäller plockare av naturprodukter är uppgiften i praktiken dock begränsad

² Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/36/EU av den 26 februari 2014 om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för säsongsanställning.

till att ge råd om likabehandling och diskriminering. På diskrimineringsombudsmannens webbplats finns information om ombudsmannens verksamhet på olika språk, för närvarande bland annat på thai.

I januari 2018 dömde Mellersta Finlands tingsrätt en företagare som bjudit in thailändska plockare av naturprodukter till Finland för människohandelsbrott och vissa andra brott. Vasa hovrätt vidmakthöll domen i huvudsak i december 2019. Högsta domstolen beviljade åklagaren och företagaren besvärstillstånd den 10 september 2020. Det som behandlas i högsta domstolen är huruvida företagaren genom sitt förfarande har gjort sig skyldig till ett eller 26 människohandelsbrott samt bestämmandet av straffet. Högsta domstolen har ännu inte meddelat något beslut i ärendet.

De thailändska myndigheterna har noggrant följt situationen för thailändska medborgare som plockar naturprodukter i Finland. Thailands ambassad och ambassadör har deltagit i ett konsultationsförfarande tillsammans med finländska myndigheter och företag i branschen. De thailändska myndigheterna har sett det som en betydande brist att thailändare som plockar naturprodukter i Finland saknar skydd grundat i lagstiftning. Den ovan nämnda rättegången om människohandel har gjort de thailändska myndigheterna avsevärt mer misstrodda mot hela den finländska naturproduktbranschen. År 2018 och 2019 begränsades antalet utresetillstånd för plockare av naturprodukter till högst 2 500 personer, då gränsen tidigare låg vid 3 500–4 000 plockare. Detta har medfört svårigheter för branschen att få den råvara den behöver och sämre förutsättningar för tillväxt och internationell konkurrenskraft.

2.2 Finlands internationella människorättsförpliktelser

Relevanta internationella konventioner om mänskliga rättigheter som är förpliktande för Finland är bland annat Förenta nationernas (FN) internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7 och 8/1976), internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976), konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 67 och 68/1986), internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (FördrS 37/1970) och Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention angående tvångs- eller obligatoriskt arbete (FördrS 44/1935).

I fråga om Europarådet kan de centrala internationella människorättskonventionerna bedömas vara bland annat konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen FördrS 18 och 19/1990, sådan den lyder senare ändrad i FördrS 71 och 72/1994, FördrS 85 och 86/1998, FördrS 8 och 9/2005, FördrS 6 och 7/2005 samt FördrS 50 och 51/2010), Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (FördrS 43 och 44/2012) och den reviderade Europeiska sociala stadgan (FördrS 78 och 80/2002).

Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, som övervakar genomförandet av FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, har i sin allmänna kommentar nr 18 yttrat sig om rätten till arbete (E/C.12/GC/18). I den allmänna kommentaren konstaterar kommittén bland annat att artikel 6 i konventionen omfattar alla former av arbete, oberoende av om det är fråga om lönearbete eller självständigt arbete. Enligt den allmänna kommentaren ska arbetet respektera arbetstagarnas rättigheter med avseende på arbetarskydd och ersättning för utfört arbete. Arbetstagarna ska kunna försörja sig själva och sin familj med de inkomster som arbetet ger.

Europarådets expertgrupp mot människohandel (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, GRETA) har i sin rapport 2019 från andra utvärderingsomgången av genomförandet av Europarådets konvention om bekämpande av människohandel i Finland

(GRETA(2019)06) rekommenderat att de finska myndigheterna fortsätter med sina åtgärder för att förebygga människohandel vars syfte är att utnyttja människor som arbetskraft. Detta bör göras särskilt genom att ytterligare öka de berörda tjänstemännens, såsom arbetarskyddsinspektörernas, polisens, åklagarnas och domarnas kunskaper om sådan människohandel och om offrens rättigheter, samt genom att se till att arbetarskyddsinspektörerna får kontinuerlig utbildning för att de ska kunna identifiera fall av människohandel proaktivt. Vidare rekommenderade expertgruppen att tillräckliga resurser ska avsättas för arbetarskyddsinspektioner och att inspektionerna ska utföras ofta och i sådana branscher där risken för människohandel är större än normalt, med fokus på arbetstagarnas rättigheter snarare än deras ställning som invandrare (punkt 63).

GRETA har också utfärdat rekommendationer om genomförandet av konventionen vilka gäller alla former av människohandel, särskilt identifiering av och hjälp till offer.

2.3 Tillförlitlighet hos aktörer inom naturproduktplockningsbranschen

Utlänningar som plockar naturprodukter är i praktiken bundna till en aktör inom naturproduktplockningsbranschen på många sätt. Därför är det viktigt att denna aktör är tillförlitlig och därmed kan fullgöra sina skyldigheter gentemot plockarna. Särskilt viktigt är det att aktören inom angiven tid kan betala det fulla belopp som plockaren har tjänat in.

Enligt 1 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi (1207/2010) ska utredningsenheten producera och sprida information om grå ekonomi och bekämpningen av den. Enligt 6 § i lagen har enheten till uppgift att på begäran utarbeta fullgöranderapporter om organisationer och organisationsanknutna personer till stöd för de myndighetsuppgifter som nämns i lagen. Syftet med fullgöranderapporter är att på basis av i huvudsak sekretessbelagda myndighetsuppgifter ge en helhetsbild av den organisation eller den organisationsanknutna person som är föremål för utredning och stödja den myndighet som begär rapporten i fullgörandet av sina uppgifter, samtidigt som bekämpningen av grå ekonomi stöds genom att den myndighet som behandlar ärendet får ytterligare information om hur organisationen eller den organisationsanknutna personen har skött sina i lag föreskrivna uppgifter.

Enligt 5 § 4 mom. i lagen ska utredningsenheten i fullgöranderapporten beskriva hurdan verksamhet och ekonomi en organisation eller en organisationsanknuten person med direkt eller indirekt koppling till de förstnämnda har och hur de fullgör sina skyldigheter i anknytning till skatter, lagstadgade pensionsförsäkrings-, olycksfallsförsäkrings- och arbetslöshetsförsäkringsavgifter och avgifter som tullen tar ut. Syftet med fullgöranderapporten är att ge den myndighet som begärt den en helhetsbild av vilket slag av ekonomisk verksamhet den som är föremål för utredningsenhetens rapport bedriver och hur denne har fullgjort de offentlighetsrättsliga skyldigheter som verksamheten ger upphov till. Dessutom framgår det av fullgöranderapporten vilken förmåga den som är föremål för utredningen har att fullgöra sina skyldigheter och till vilka andra organisationer och organisationsanknutna personer denne är kopplad genom ansvarsställning eller innehav.

Datainnehållet i fullgöranderapporten utgörs i huvudsak av uppgifter som finns i olika myndighetsregister, men som är sekretessbelagda. Enligt 7 § 1 mom. i lagen bestäms datainnehållet i fullgöranderapporten utifrån den rätt den myndighet som begär rapporten har att få sekretessbelagda uppgifter för det ändamål som uppges i begäran. Fullgöranderapporten utvidgar alltså inte den begärande myndighetens rätt till information, utan rapporten utarbetas utifrån de uppgifter och den rätt att få upplysningar för fullgörandet av dem som anges för myndigheten någon annanstans i lag.

Fördelen med en fullgöranderapport framom ett traditionellt utbyte av uppgifter som begärs i ett enskilt fall eller som baserar sig på massinformation är att parterna redan i förväg kommer överens om vilka uppgifter som ska ges, hur de ska presenteras och att uppgifterna är aktuella och fås snabbt. En fullgöranderapport är en informationsprodukt som är avsedd att ge en helhetsbild av en organisation eller en organisationsanknuten person. Enheten för utredning av grå ekonomi har tillgång till ett informationssystem för utredningarna som gör det möjligt att snabbt skaffa aktuell information hos olika myndigheter. Med hjälp av informationssystemet går det snabbt att under övervakade former skaffa och överlåta information till de myndigheter som behöver den och uppgifterna kan dessutom levereras med ett standardiserat innehåll och i en standardiserad form. Innehållet i en fullgöranderapport är inte, i motsats till ett ordinärt informationsutbyte, bundet till den kunskap den tjänsteman som begär eller överlåter informationen har om datainnehållet i den information som begärs eller överläts. Enheten för utredning av grå ekonomi erbjuder dessutom sina tjänster när det gäller att tolka datainnehållet.

I 6 § i lagen ingår en uttömmande förteckning över de användningsändamål för vilka en fullgöranderapport kan utarbetas. För närvarande gör lagstiftningen det inte möjligt att utarbeta fullgöranderapporter för att stödja bedömningen av tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att förbättra den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter och att minska risken för att de blir utnyttjade. Ett ytterligare mål är att jämna ut konkurrensvillkoren inom naturproduktsplockningsbranschen. Om dessa mål uppnås får den finländska naturproduktsplockningsbranschen bättre förutsättningar för utveckling, tillväxt och internationell konkurrenskraft.

Kravet på ekonomisk tillförlitlighet och god skötsel av förpliktelserna är ett effektivt sätt att skapa bättre verksamhetsvillkor för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen. Att det krävs ekonomisk tillförlitlighet av alla aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen minskar riskerna för att konkurrensen snedvrids och förbättrar därmed verksamhetsvillkoren för alla som följer reglerna. Detta ligger också i konsumenternas intresse.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I denna proposition föreslås det att det stiftas en lag om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter. Lagen avses gälla den rättsliga ställningen i Finland för plockare som inbjuds till Finland med eller utan visering. Den föreslagna lagstiftningen är helt ny – det finns ingen motsvarande reglering i lag på för närvarande. Enligt lagförslaget ska aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen vara tillförlitliga. Med aktör inom naturproduktsplockningsbranschen avses den som när visum ansöks bjuder in utlänningen till landet och den som inte har bjudit in plockaren till landet men som själv eller för vars räkning någon annan för plockaren ordnar inkvartering, redskap och utrustning för plockning eller fordon med det huvudsakliga syftet att få köpa de naturprodukter som plockaren plockar. Huruvida en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen är tillförlitlig avgörs av arbets- och näringsbyrån baserat på uppgifter i myndigheternas register, bland annat uppgifter om aktörens ekonomiska verksamhet och om hur aktören har fullgjort sina offentliga förpliktelser. Denna information kan arbets- och näringsbyrån skaffa till exempel med hjälp av de fullgöranderapporter (FR) som Enheten för utredning av grå ekonomi sammanställer. I propositionen föreslås det också att lagen om Enheten

för utredning av grå ekonomi ska ändras så att arbets- och näringsbyrån får tillgång till fullgöranderapporter (FR) för bedömning av tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen.

Den föreslagna lagen om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter inverkar inte på hur plockning av naturprodukter ska betraktas rättsligt. Lagen ska tillämpas när det inte anses föreligga ett anställningsförhållande. Om ett anställningsförhållande föreligger ska istället arbetslagstiftningen tillämpas i enlighet med nuvarande praxis, i vilket fall den föreslagna lagen åsidosätts. I så fall tillämpas dessutom lagen om säsongsarbete på förutsättningarna för inresa och på själva arbetet. Eftersom lagen inte gäller plockarnas inresa har den inga konsekvenser för ett eventuellt system med D-visum ifall det införs, eller för viseringsvillkoren. Det övervägda D-visumet är ett nationellt visum som kan beviljas för att plocka naturprodukter på villkor som bestäms nationellt. Den föreslagna lagen har inte heller några konsekvenser för den eventuella utvidgningen av definitionen av begreppet arbetsavtalsförhållande i arbetslagstiftningen till att innefatta plockande av naturprodukter. Också i det fallet att utvidgningen genomförs ska lagen åsidosättas.

Genom den föreslagna lagen förbättras den rättsliga ställningen och inkomstmöjligheterna för utlänningar som plockar naturprodukter, och konkurrensvillkoren i branschen jämnas ut. I lagförslaget ingår bestämmelser om rättigheterna för dem som plockar naturprodukter, om skyldigheterna för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen, om tillsynen över att skyldigheterna iakttas och om påföljderna för försummelse. Skyldigheterna för företag som köper naturprodukter är till stor del desamma som i den avsiktsförklaring som för närvarande följs, men de regleras mer ingående och får en starkare förpliktande karaktär. En ytterligare skillnad jämfört med avsiktsförklaringen är att det i lagen föreslås ett absolut förbud att ta ut avgifter av plockarna för tjänster som anknyter till rekryteringen och för handledning. Dessa förslag har stor betydelse för den rättsliga ställningen för plockare som bjuds in från utlandet.

Bestämmelser om arbets- och näringsbyråernas uppgifter finns i 14 § i lagen om närings-, trafik- och miljöcentralerna (897/2009) och bestämmelser om fördelningen av byråernas regionala behörighet i 15 § i den lagen. Enligt lagförslaget är det arbets- och näringsbyrån som avgör om en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen är tillförlitlig på det sätt som avses i 5 §. Beslutet ska ges för ett år åt gången på begäran av aktören på basis av en fullgöranderapport (FR). Det föreslås att arbets- och näringsbyrån på begäran ska ge ett utlåtande om tillförlitligheten och den ekonomiska kapaciteten hos den aktör inom naturproduktsplockningsbranschen som bjuder in plockare av naturprodukter till Finland. Vidare ska arbets- och näringsbyrån tillsammans med arbetarskyddsmyndigheten ge råd och information om hur lagen ska tillämpas. På samma sätt som nu ska arbets- och näringsministeriet bestämma om arbets- och näringsbyråernas regionala behörighet. Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå sköter i nuläget det uppdrag som bygger på avsiktsförklaringsförfarandet. Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå har också det centraliserade uppdraget att ge råd till utländska plockare av vildväxande bär. Uppdraget föreslås fortsätta. Arbets- och näringsministeriet har ansvar för att resurserna räcker till för uppdraget.

Arbetarskyddsmyndigheten har tillsynen över efterlevnaden av den föreslagna lagen, i den utsträckning tillsynen inte ankommer på någon annan myndighet. I fråga om exempelvis inkvartering finns det andra behöriga myndigheter, såsom den kommunala hälsoskyddsmyndigheten, byggnadstillsynsmyndigheten och räddningsmyndigheten. Inom ramen för sitt tillsynsuppdrag enligt utlänningslagen har arbetarskyddsmyndigheten redan i nuläget ansvaret att övervaka arbetsvillkoren och rätten att arbeta för stödfunktionspersonal vars arbete anknyter till plockning av naturprodukter. I detta syfte har arbetarskyddsmyndigheten också rätt att få tillträde till företagens lokaler och plockarnas baser.

Den föreslagna lagen gäller inte utländska plockares inresa i Finland. Detta innebär bland annat att villkoret om tillräckliga medel för uppehälle i Finland eller möjlighet att skaffa sådana medel i landet, vilket utgör ett krav för beviljande av Schengenvisa, tills vidare har den lydelse som står i artikel 21.3 b och 5 i EU:s viseringskodex. I Finland innebär detta att minimiinkomsten per vistelsedag måste vara minst 30 euro efter det att flygbiljetten och inkvarteringskostnaderna har tjänats in. Enligt förslaget blir det förbjudet att ta ut avgifter för rekrytering och tjänster som anknyter till resorna till och från Finland, vilket gör att plockarens nettoinkomster ökar jämfört med nuläget. Arbets- och näringsbyrån får i uppgift att på begäran ge ett utlåtande till den finska beskickningen i utlandet om huruvida den köpare som bjuder in plockaren till landet uppfyller de ekonomiska kriterierna och vissa andra kriterier. Om ett nationellt D-visum införs bestäms förutsättningarna för beviljande av visum i enlighet med kriterier som definieras nationellt.

Ändringen av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi gäller utredning av tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktplockningsbranschen. Också myndigheternas rätt till information utvidgas till att gälla uppgifter som behövs för att reda ut tillförlitligheten.

I den finska versionen av propositionen används begreppet ”*kerääminen*” (insamling) istället för ”*poimiminen*” (plockning). Motiveringen är att ”*kerääminen*” är ett överordnat begrepp och att det finns naturprodukter som i finskan inte kan ”plockas”, medan de alla kan ”samlas”. Enligt uppgift från Institutet för de inhemska språken finns det däremot inte i svenskan något sådant behov att frånga ”plockning”, eftersom begreppet fungerar oberoende av vad som plockas. ”Plockning” beskriver även bättre än ”insamling” den typ av systematiskt och målinriktat arbete som avses. Med naturprodukter avses de naturprodukter som räknas upp i 89 § i inkomstskattelagen (1535/1992).

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

Konsekvenser för plockare av naturprodukter

Den föreslagna lagen innebär att den rättsliga ställningen för utländska plockare av naturprodukter blir påtagligt starkare. Det definieras en klar och tydlig ansvarig instans för plockarens förhållanden och det bemötande som plockaren får i Finland – aktören inom naturproduktplockningsbranschen. En aktör inom den branschen måste vara tillförlitlig för att få bjuda in plockare till landet eller ordna inkvartering, plockningsredskap eller fordon för dem. Om en aktör inom naturproduktplockningsbranschen inte följer bestämmelserna i den föreslagna lagen måste den aktören enligt förslaget avhjälpa bristerna i sin verksamhet enligt arbetarskyddsmyndighetens anvisningar. I de grävsta fallen ska arbetarskyddsmyndigheten underrätta polisen om saken. Detta är en betydande förbättring jämfört med nuläget, där underlåtelse att iaktta avsiktsförklaringen leder till en eventuell minskning av antalet visum först under nästa plockningssäsong.

Plockaren ska fortsättningsvis ha rätt att sälja de naturprodukter som han eller hon har plockat till den aktör som betalar det bästa priset för dem. Det blir förbjudet att ta ut avgifter för rekrytering och tjänster som anknyter till resorna till och från Finland, vilket gör att plockarens nettoinkomster ökar jämfört med nuläget. Enligt Norra Österbottens arbets- och näringsbyrås statistik var medianen för de utländska plockarnas inkomster 6 828 euro år 2020. Medelinkomsten var 6 999,47 euro och dagsinkomsten baserad på avsiktsförklaringen 84,44 euro per vistelsedag. För inkvartering, fordon, plockningsredskap och mathållning avdrogs totalt 3 168,24 euro (me-

dian) och 3 186,92 euro (medeltal). Sedan avsiktsförklaringen trädde i kraft 2014 har inkomsterna visat en lätt stigande trend. Takten för inkomstutvecklingen kan förväntas öka till följd av den föreslagna lagändringen.

Risken för att plockare blir utnyttjande minskar bland annat genom att de vet vilka myndigheter de kan vända sig och ge respons till om det uppstår problem. Aktören inom naturproduktsplockningsbranschen ska enligt lagförslaget hålla denna information synlig för plockarna. Plockarna får fortsättningsvis byta inkvartering och de får själva bestämma tidpunkten när de kommer till och lämnar landet och tidsschemat för plockandet.

Den föreslagna lagen inverkar inte på hur plockande av naturprodukter ska betraktas rättsligt eller hur enskilda fall ska tolkas, och har inga konsekvenser för en eventuell senare utvidgning av definitionen av begreppet arbetsavtalsförhållande i arbetslagstiftningen. Om plockandet av naturprodukter betraktas som eller föreskrivs vara ett anställningsförhållande blir den föreslagna lagen åsidosatt.

Konsekvenser för företag

Genom att det föreslås mer ingående regler som ålägger företagen att agera enhetligt blir verksamhetsvillkoren i branschen rättvisare. Det blir till exempel svårare att uppnå konkurrensfördelar genom sämre behandling av plockarna. Enligt remissinstanserna medför inte propositionen att företagen i branschen behandlas ojämnt. Förutsättningarna för tillväxt och internationell konkurrenskraft inom naturproduktsbranschen förbättras. Finlands största konkurrenter i branschen är Sverige och Polen.

En enhetligare, mer förutsägbar praxis bland företagen främjar ett industriellt tillvaratagande av naturprodukter genom att det höjer intresset för att komma till Finland och plocka naturprodukter. I vilken utsträckning plockare kommer till Finland är därtill delvis beroende av att de får utresetillstånd i avgångslandet. Detta är i sin tur beroende av den bedömning myndigheterna i avgångsländerna gör i fråga om rättvis behandling av sina medborgare i Finland. Detta gör det svårt att uppskatta hur mycket antalet utländska plockare kan komma att öka. Som riktgivande uppskattning kan antalet förväntas öka med 5–10 procent.

Enligt Luonnontuoteteollisuusyhistys vid Livsmedelsindustriförbundet rf finns det stor potential för innovation och tillväxt inom plockning av naturprodukter. Den icke-justerade omsättningen för naturproduktsbranschen 2017 uppgick till cirka 530 miljoner euro³. Detta tal innefattar alla företag som medverkat i plockningen av naturprodukter, av vilka bärföretagen utgör den största delen. Enligt Arktiset Aromit - Arktiska Aromer ry insamlas för närvarande mindre än 10 procent av den vildväxande bärskorde i Finland. Mängden är liten trots att plockningsaktiviteten under 2020, året då gränstrafiken begränsades på grund av covid-19, ökade bland dem som är bosatta i Finland.

Turtiainen och Rantanen har funnit att mängden lingon och blåbär som tillvaratas har ökat sedan thailändska plockare anlitas. Det finns dock stort utrymme för mer omfattande tillvaratagande. En större tillgång till råvara skulle göra det möjligt för företagen att ta fram nya produkter och höja förädlingsgraden. I praktiken all den skörd som inbjudna utländska plockare plockar går till försäljning i den organiserade handeln. Målet borde vara att råvaran i högre grad än för

³ https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161546/32_19_Luonnontuotealan_toimiala-raportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

närvarande vidareförädlas i Finland och att mervärdet av förädlingen stannar kvar i Finland. Detta skulle medföra mer arbete, företag och försörjningsmöjligheter i glesbygden.⁴

Propositionen medför ingen betydande ny administrativ börda för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen. Även i nuläget måste företag rapportera till arbets- och näringsbyrån om sina ekonomiska verksamhetsförutsättningar före och efter plockningssäsongen. Rapporteringsskyldigheten bygger på att företagen själva har tecknat en avsiktsförklaring och åtagit sig att följa den. Modellen har varit i bruk sedan 2014, året då företagen tecknade den första avsiktsförklaringen. Hur mycket tid som går åt till rapportering varierar beroende på företagets storlek och affärsverksamhetens omfattning på området plockning av naturprodukter. För närvarande iakttar så gott som alla aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen skyldigheten att betala det fulla beloppet av intjänade plockningsinkomster innan plockaren lämnar landet, och likaså skyldigheten att följa plockningsresultatet i realtid. Den föreslagna skyldigheten att i avtalsvillkoren se till att ingen tar ut en rekryteringsavgift av plockaren är ny. De flesta iakttar redan denna skyldighet; resten måste formulera om avtalsvillkoren med sina underleverantörer i utlandet, något som kan medföra en liten administrativ börda för dessa företag. För en del företag medför propositionen en omfördelning av kostnaderna i avgångsländerna. Den nya administrativa börda som skyldigheten medför bör dock ställas upp mot den betydelse som förbudet mot att ta ut avgifter har för målet att förbättra plockarnas rättsliga ställning.

Konsekvenser för de offentliga finanserna

Förslaget har inga konsekvenser för statsbudgeten. I fråga om myndigheternas verksamhet har förslaget vissa ekonomiska konsekvenser och konsekvenser som gäller personalresurserna. Om lagen stiftas kommer arbets- och näringsministeriet att anvisa den arbets- och näringsbyrå som får den nationella specialuppgiften en permanent tilläggsresurs på 2 årsverken för uppgiften. Social- och hälsovårdsministeriet anvisar regionförvaltningsmyndigheten en resurs på 4–5 årsverken för det nya tillsynsuppdraget. Denna resurs kan täckas med den tilläggsresurs på 15 årsverken som arbetarskyddsmyndigheten redan har anvisats för att förebygga utnyttjande av utländsk arbetskraft. Propositionen påverkar inte personalkostnaderna för Enheten för utredning av grå ekonomi, som finns inom Skatteförvaltningen. Propositionen har konsekvenser för det rapporteringsdatasystem via vilket fullgöranderapporterna produceras, men medför inga särskilda datasystemskostnader. Det föreslagna nya användningsändamålet för fullgöranderapporterna kan skötas inom ramen för normal programhantering vid Skatteförvaltningen. Propositionen medför inga ändringar i andra tillsynsmyndigheters befogenheter eller uppgifter.

4.2.2 Andra samhällseliga konsekvenser

Särskilt i de stora företagen uppskattas frysning, torkning och annan vidareförädling av naturprodukterna samt underleveranserna sysselsätta några hundratal lokala invånare. Detta gäller framför allt i Norra Finland, Kajanaland, Norra Karelen, Södra Karelen och Mellersta Finland. Om plockandet av naturprodukter blir mer omfattande kan det uppstå fler nya jobb i branschen. Att kunna säkra de befintliga jobben är också betydelsefullt. Vildväxande bär och andra naturprodukter används i bred omfattning som råvara i livsmedelsindustrin. Tillvaratagandet av dessa naturprodukter påverkar därför ett bredare fält av företag än bara aktörerna inom naturproduktsplockningsbranschen.

⁴ Turtiainen, Marjut & Rantanen, Pekka: Onko mustikoiden ja puolukoiden poiminta Suomessa tehostunut thaimaalaisten poimijoiden myötä? Maaseutututkimus 2/2020, s. 61–82.

Allemansrätten tillåter att naturprodukter plockas, men plockandet får inte medföra mer än smärre olägenheter för markägaren, markanvändningen eller naturen. Kommersiell verksamhet innebär inte automatiskt att plockning av naturprodukter orsakar markägaren mer än smärre olägenheter – det är de faktiska konsekvenserna av verksamheten som avgör. Såsom det konstateras i avsnitt 2.1.1 beror de faktiska konsekvenserna av verksamheten bland annat på plockargruppens storlek, de lokala naturförhållandena, verksamhetens karaktär och plockningsmetoderna samt på hur regelbunden verksamheten är och hur länge den pågår. Att det skulle komma fler utländska plockare till Finland per år har ingen direkt relevans för de ovan nämnda omständigheterna. Propositionen har inga konsekvenser för den ovan nämnda skyldigheten att inte störa. Aktören inom naturproduktsplockningsbranschen föreslås också vara skyldig att ge plockaren introduktion i allemansrätten.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Under de senaste årtiondena har utvecklingen varit den att finländare plockar naturprodukter främst för eget behov. Eftersom finländska plockare i allmänhet plockar med stöd av allemansrätten, utan anställningsförhållande, har de oftast inga incitament att sälja sina bär till industrin utan gör det direkt till konsumenterna. Under skördesäsongen 2020 som inföll under coronapandemin har företagen dock kunnat köpa mer naturprodukter av inhemska plockare än tidigare. Många företag har haft inköpsagenturer för naturprodukter i landskapen. Det inhemska plockandet har också uppmuntrats med kampanjer, till exempel kampanjen Marjakaveri (sv. bärkompis) som genomfördes av Arktiset Aromit – Arktiska Aromer ry. Naturproduktsbranschen behöver emellertid så stora mängder råvaror att det krävs en direkt logistisk förbindelse från plockningsställe till frysanläggning. Detta är inte möjligt utan en process som är systematisk och industriell. När det gäller att förse naturproduktindustrin med råvaror kan därför de utländska plockarna inte ersättas med inhemska i någon större utsträckning.

Förutom den föreslagna lagen finns det även två andra alternativ för hur man kunde stärka den rättsliga ställningen för utländska plockare av naturprodukter. Det första skulle vara att fortsätta med och utveckla den aktuella modellen där ett konsultations- och avsiktsförklaringsförfarande ligger till grund för förbättringar av plockarnas förhållanden och inkomstmöjligheter. Förfarandet har tillämpats i sex år och är etablerad. Responsen från utländska plockare, myndigheter, företag inom naturproduktsbranschen och Luonnontuoteteollisuusyhdistys vid Livsmedelsindustriföreningen rf har varit positiv. Nackdelen är att plockaren ensam bär risken för dåliga inkomster. Avsiktsförklaringen är inte juridiskt förpliktande. Eftersom företagen inte kan åläggas juridiska förpliktelser kan man till exempel inte förhindra att mellanhänder tar ut avgifter av plockarna. Det finns ingen myndighet med behörighet att övervaka sättet på vilket plockningen organiseras. Avsaknaden av rättsligt förpliktande kraft gör att de thailändska myndigheterna inte är nöjda med modellen, och den resulterande ransoneringen av utresetillstånd gör det svårt att förutse hur många plockare det kommer.

Det andra alternativet skulle vara att kräva arbetsavtal för personer som kommer från andra länder för att plocka naturprodukter. I 1 kap. 1 § 1 mom. i arbetsavtalslagen (55/2001) definieras vad som räknas som ett arbetsavtal. Det är fråga om ett arbetsavtal när en arbetstagare eller flera arbetstagare som ett arbetslag förbinder sig att personligen utföra arbete för en arbetsgivares räkning under dennes ledning och övervakning mot lön eller annat vederlag. Fastän det inte har avtalats om vederlag är det fråga om ett arbetsavtal om det framgår av fakta att avsikten inte varit att arbetet utförs utan vederlag. När det är fråga om ett arbetsavtal tillämpas arbetsavtalslagen och annan arbetslagstiftning. Relevant är också strafflagens 47 kap. 6 §, enligt vilken det är ett brott att ta ut avgifter för arbetsförmedling av arbetssökande. Arbetsrådet, som finns i

anslutning till arbets- och näringsministeriet, är konsultationsinstans i fråga om tillämpningen och tolkningen av arbetslagstiftningen.

I den finländska lagstiftningen finns det för närvarande inga bestämmelser som fastslår att något visst rättsförhållande är ett arbetsavtalsförhållande eller inte oberoende om kriterierna för vad som utgör ett arbetsavtalsförhållande uppfylls eller inte. Det finns inte heller några bestämmelser om att någon viss verksamhet måste organiseras i form av ett arbetsavtal eller inte får organiseras så. Orsaken till detta är avtalsfriheten, som har som grundläggande princip att parterna själva väljer den juridiska formen för rättsförhållandet mellan dem. Det vilken typ av rättsförhållande man väljer har givetvis rättsliga följder. Arbetsrådet (TN 1483-10, 3.6.2010 och TN 1458-14, 24.6.2014) har ansett att det i fall som gäller thailändare som plockar vildväxande bär inte är fråga om ett anställningsförhållande.

Man kunde också överväga att kräva arbetsavtal för inresor som företas i syfte att plocka naturprodukter. I utlänningslagstiftningen anges olika tillståndskategorier beroende på vilken typ av rättsförhållande som väntar personen i fråga i Finland. Det finns egna tillstånd för förvärvsarbete och för verksamhet som företagare. I utlänningslagstiftningen anges dock inga krav avseende formen på rättsförhållandet i ett eller annat arbete. Lagstiftningen i fråga gäller inresa och vistelse i landet. Det materiella innehållet i rättsförhållandena regleras annanstans i lag.

Om det skulle förutsättas arbetsavtal för inresa skulle man dessutom inte kunna kräva arbetsavtal av personer som kommer till landet baserat på visumfrihet eller någon annan grund för inresa. I praktiken skulle utlännningar som plockar naturprodukter delas in i två grupper med olika rättigheter och skyldigheter. Personer från länder som omfattas av visumfrihet skulle vara självständiga och befriade från inkomstskatt, medan personer från länder som omfattas av visumplikt skulle ha arbetsavtal och vara skyldiga att betala inkomstskatt.

Nackdelen med ett krav på anställningsförhållande är att det i så fall inte går att hindra att arbetstagare utstationeras från utlandet, och då försvåras tillsynen över lönevillkoren och de andra arbetsvillkoren i Finland. Lagen om beställarens utredningsskyldighet och ansvar vid anlitande av utomstående arbetskraft (1233/2006) ålägger beställaren att utreda arbetstagarnas centrala anställningsvillkor men inte att se till att lagenlig lön betalas. Såsom i de allra flesta fallen i Sverige är plockarna av naturprodukter arbetstagare som sänts från Thailand och som får lön i Thailand. I detta alternativ skulle inte lagen om säsongarbete tillämpas, eftersom den inte gäller utstationering av arbetstagare. Inkomstskattefriheten för plockning av naturprodukter skulle slopas.

För att plockning av naturprodukter skulle komma att anses som ett arbetsavtalsförhållande borde definitionen av arbetsavtal i arbetsavtalslagen synbarligen ändras. Definitionen borde formuleras så att den omfattar plockning av naturprodukter. Arbetsgruppen för reglering av arbetslivet, som leds av arbets- och näringsministeriet, håller tillsammans med arbetsmarknadsorganisationerna på att diskutera om definitionen av arbetsavtal i arbetsavtalslagen bör ändras. Arbetet ska vara klart vid utgången av regeringsperioden och beredningen har inte ännu inletts i denna fråga, så beredningsunderlaget har inte kunnat användas i denna proposition. Om plockning av naturprodukter i framtiden omtolkas eller genom en översyn av arbetsavtalslagen ändras till att räknas som arbetsavtalsförhållande, åsidosätts den nu föreslagna lagen.

5.2 Lagstiftningen i utlandet

Det är främst bara i Finland och Sverige som naturprodukter plockas i betydande skala med stöd av allemansrätten. Till exempel i Norge och Danmark är allemansrätten i vissa avseenden mer

begränsad än i Finland och Sverige. Det finns också en avsevärd variation i naturförhållandena, naturprodukterna som plockas och plockningsmetoderna.

Sverige har tagit emot plockare av naturprodukter från Thailand mycket längre än Finland, ända sedan mitten av 1980-talet. Vissa i Sverige verksamma företag som anlitar thailändare för att plocka naturprodukter gör det även i Finland. Plockningen sker till största del i norra Sverige, geografiskt sett mycket nära de viktigaste plockningsområdena i Finland.

I Sverige plockas naturprodukter med stöd av *arbetstillstånd*. Ansökan om arbetstillstånd ska åtföljas av ett arbetsavtal eller ett bindande anställningserbjudande. I praktiken är de thailändska plockarna utstationerade arbetstagare från Thailand och deras lön betalas i Thailand. Arbetsvillkoren för plockning av naturprodukter bestäms enligt kollektivavtalet för kommunsektorn. Arbetsmarknadsorganisationerna inom kommunsektorn (*Kommunal och Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet, SLA*) har tillsyn över att kollektivavtalet följs. Tillsynen över arbetsvillkoren har dock visat sig vara en svår uppgift.

Enligt en rapport från Delegationen för migrationsstudier (Delmi, 2009:3) är den genomsnittliga nettointkomsten för thailändska plockare i Sverige cirka 2 000 US-dollar. Orsaken är de höga avgifterna till det thailändska bemanningsföretaget. Av den genomsnittliga plockningstiden går 1,6 månader åt till att täcka dessa avgifter, och för plockaren själv återstår i genomsnitt endast 3 veckor att tjäna egna inkomster. Den thailändska agentens kostnadsdebiteringar är inte transparenta. Företagen inom bärbranschen vill inte anställa plockare eftersom de på så sätt slipper arbetsgivarskyldigheterna. Därför har verksamheten organiserats via utstationering av arbetskraften. Staten kan inte förplikta företagen att anställa plockare själva.

Enligt Delmis rapport betalar bärföretaget till den thailändska agenten för de bär som plockats; några andra kostnader har företaget inte för plockningen. Värdet för de plockade bären är bundet till ett dagspris på samma sätt som i Finland, så plockarna kan inte på förhand veta den exakta storleken på lönen, som bygger på ackord. Eftersom plockaren är anställd av en thailändsk agent kan det svenska bärföretaget korta av de perioder under vilka det köper bär av plockarens arbetsgivare. På detta sätt slipper företaget betala den garantilön som ingår i systemet med ackordslön.

Det händer också att plockarna avstår från garantilönen frivilligt, eftersom de i de flesta fallen inte är bekanta med det svenska kollektivavtalet. Den thailändska arbetsgivaren kan oftast inte vägleda bärplockarna till de rätta informationskällorna och det hör inte heller till bärföretagets uppgifter att ge introduktion. Den resulterande bristen på information bland plockarna är ett av kärnproblemen.

I Finland har Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå utfört en enkät bland plockare som också har erfarenheter av plockning i Sverige. Största delen av de som svarade på enkäten ansåg att man i Finland har möjlighet till bättre inkomster och att också förhållandena i Finland är bättre än i Sverige.

I övriga europeiska länder finns det ingen allemansrätt eller så är allemansrätten betydligt mer begränsad än i Finland och Sverige. Naturprodukter får plockas endast med markägarens tillstånd.

6 Remissvar och utlåtande

6.1 Remissvar

Den föreslagna lagstiftningen understöddes av utrikesministeriet, diskrimineringsombudsmannen, Europeiska institutet för kriminalpolitik (HEUNI), Brottsofferjouren, Hjälpssystemet för offer för människohandel, Arktiset Aromit - Arktiska Aromer ry, Nätverket för naturföretagande i Finland rf och Birkalands arbets- och näringsbyrå. Miljöministeriet föreslog preciseringar i motiveringen i fråga om allemansrätten. Justitieministeriet föreslog preciseringar särskilt i bestämmelserna om påföljder och tillsyn. Justitieministeriet underströk att tillämpningsområdet för lagen måste vara klart. Dessa förslag har beaktats.

Social- och hälsovårdsministeriet föreslog preciseringar i de olika myndigheternas behörigheter på området tillsyn och ändringar som gällde arbetarskyddsmyndighetens rätt till information. Även Regionförvaltningsverket i Norra Finland, de övriga regionförvaltningsverken samt Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå föreslog att bestämmelserna om tillsyn och motiveringen av dessa preciseras. Dessa förslag har beaktats.

Social- och hälsovårdsministeriet menade att det vore bättre att eftersträva en enhetlig reglering som ger all utländsk arbetskraft en bättre ställning och bättre förhållanden. FFC ansåg att man inte bör skapa en tredje kategori av arbetstagare i Finland, i skiljelandet mellan företagare och arbetstagare, och föreslog i stället att plockning av naturprodukter ska betraktas som arbete i anställningsförhållande på samma sätt som i Sverige. FFC uttryckte oro över att plockarna i avsaknad av den trygghet som ett anställningsförhållande medför också saknar rätt till företagshälsovård. Dessa förslag har inte beaktats eftersom möjligheten att ge plockning av naturprodukter status av anställningsförhållande är under utredning, se avsnitt 5.1.

Diskrimineringsombudsmannen tyckte att det är bra att alla inkomster ska betalas innan plockaren lämnar landet. Detta undanröjer dock inte det eventuella problemet att inkomsterna betalas tidsmässigt nära plockarens utresa, i vilket fall det kan bli mycket lite tid kvar att reda ut meningsskiljaktigheter om betalningarna eller för att rätta till fel i dessa. Plockaren bör ha möjlighet att följa inflödet av inkomster under hela den tid han eller hon är i Finland. Förslaget har beaktats.

Diskrimineringsombudsmannen ansåg det viktigt att tillsynsrollen klart och tydligt anvisas åt en viss aktör och att det reserveras tillräckliga resurser för den. I stället för att resursbehovet täcks med en tilläggsresurs anvisad för förebyggande av utnyttjande av utländsk arbetskraft bör arbetarskyddet anvisas en tilläggsresurs för tillsynsuppgiften. Möjligheten till en permanent tilläggsresurs kommer att redas ut.

Diskrimineringsombudsmannen och Brottsofferjouren uttryckte oro angående de utländska plockarnas möjligheter att få rättvisa i en civil- eller straffprocess. Förslaget har beaktats i motiveringen.

Europeiska institutet för kriminalpolitik (HEUNI) påtalade vikten av att så tydligt som möjligt definiera vad som avses med oskäligen debitering i fråga om olika kostnader, särskilt boende och måltider. Introduktionen bör ges på ett språk som plockarna förstår. Förslagen har beaktats.

Enligt Thailands ambassad täcker propositionen största delen av de problem som gäller den rättsliga ställningen för personer som plockar naturprodukter. Ambassaden menade dock att plockare och samordnare borde ha definierats som arbetstagare hos företagen i naturprodukt-

branschen och att en minimilön borde ha angivits. Även utrikesministeriet påpekade att propositionen, till skillnad från den nuvarande avsiktsförklaringen, inte på ett direkt sätt ålägger företag att se till att de som plockar naturprodukter har möjlighet att tjäna in minst 30 euro per plockningsdag. Utrikesministeriet föreslår att detta nämns tydligt i lagtexten. Förslaget kunde inte beaktas eftersom bestämmelser om detta finns i viseringskodexen.

Livsmedelsindustriförbundet rf och vissa aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen ansåg att kriterierna för ekonomisk tillförlitlighet bör gälla alla företag på lika villkor. Förslaget har beaktats.

6.2 Utlåtande av rådet för bedömning av lagstiftningen

Enligt rådet för bedömning av lagstiftningen är propositionsutkastet tydligt skrivet och ger en god uppfattning om nuläget när det gäller ställningen för utländska plockare av naturprodukter, målen med reformen och förslagen. I utkastet behandlas olika alternativ för att uppnå målet och aspekterna kring dessa. Konsekvensbedömningarna ger en relativt god bild av propositionens konsekvenser. Överlag har propositionsutkastet beretts relativt omsorgsfullt.

De väsentligaste bristerna och förbättringsbehoven är följande enligt rådet:

i) Storleksskatten för de utländska plockarnas inkomster bör uppskattas enligt variationsintervall.

ii) Bärplockning får utövas på basis av allemansrätten, men plockandet får inte medföra mer än smärre olägenheter för markägaren, markanvändningen eller naturen. Konsekvenserna för markägarna bör tas upp i propositionen, särskilt konsekvenserna av den tilltänkta ökningen av antalet utländska plockare.

Rådet för bedömning av lagstiftningen ansåg att utkastet i huvudsak ligger i linje med anvisningarna för konsekvensbedömning av lagförslag. Rådet rekommenderar att propositionen kompletteras i enlighet med rådets utlåtande innan den lämnas till riksdagen.

De brister och utvecklingsbehov som rådet påtalar i sitt utlåtande har beaktats innan propositionen lämnas till riksdagen.

7 Specialmotivering

7.1 Lag om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter

1 §. Lagens syfte. Lagens syfte föreslås motsvara det som arbets- och näringsministeriet, utrikesministeriet och naturproduktsbranschen har kommit överens om i fråga om syftet för avsiktsförklaringen för plockning av naturprodukter. Syftet är att förbättra den rättsliga ställningen och inkomstmöjligheterna för utlänningar som plockar naturprodukter samt att skapa enhetligare villkor för näringsverksamhet i branschen. I den finska versionen används det överordnade begreppet ”kerääjä” (samlare) istället för det i avsiktsförklaringen använda ”poimija” (plockare), eftersom det bland de naturprodukter som får tillvaratas med stöd av allemansrätten finns sådana som i finskan inte kan ”plockas”, medan de alla kan ”samlas”. Enligt uppgift från Institutet för de inhemska språken finns det däremot inte i svenskan något sådant behov att frånga ”plockare”, eftersom det fungerar oberoende av vad det är som plockas.

2 §. Tillämpningsområde. Enligt 1 mom. tillämpas lagen i Finland på den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter (*plockare*) samt på de rättigheter och skyldigheter som plockare och aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen har gentemot varandra.

Lagen är avsedd att tillämpas i Finland på den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter samt på de rättigheter och skyldigheter som plockarna och de företag som köper naturprodukter av dem har gentemot varandra. Den föreslagna lagen ska tillämpas på aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen samt på utlänningar som befinner sig i landet för att plocka naturprodukter och inkvarteras av en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen som även sköter deras mathållning. Med utlänning avses en person som inte är finsk medborgare, i enlighet med 3 § 1 punkten i utlänningslagen. Lagen ska inte tillämpas på till exempel personal som på fritiden plockar naturprodukter på bärgårdar. Med utlänning avses en person som inte är finsk medborgare, i enlighet med 3 § 1 punkten i utlänningslagen.

Lagen föreslås gälla två slags aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen: dels den aktör som bjudit in plockaren till Finland, dels en aktör som senare ordnar inkvartering och mathållning i Finland för plockaren i avsikt att köpa de plockade naturprodukterna. Bestämmelsen anknyter till plockarens rätt att sälja de plockade naturprodukterna till vem som helst, och är dessutom menad att förhindra att den aktör som bjudit in plockaren till landet kan frånga det ansvar som föreslås i lagen genom att flytta plockaren till inkvartering som till exempel ordnas av en underleverantör till aktören. Lagen innehåller egna bestämmelser för båda dessa typer av aktörer.

I 2 mom. föreskrivs att skyldigheterna i 6 och 7 § 1 mom. för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen också ska tillämpas på en aktör som inte har bjudit in en plockare till landet men som själv eller för vars räkning någon annan för plockaren ordnar inkvartering, plockningsredskap eller fordon med syftet att få köpa de naturprodukter som plockaren plockar. Bestämmelsen gäller aktörer vars inkvartering och mathållning en plockare av naturprodukter som redan befinner sig i Finland övergår till. Bestämmelsen gäller också aktörer som inkvarterar plockare som är medborgare i en stat som omfattas av visumfrihet. Lagförslaget gäller inte i någon omfattning andra aktörer som köper naturprodukter av plockarna.

I 3 mom. anges vad som avses med naturprodukter i lagen. Definitionen kopplas till 89 § i inkomstskattelagen, som innehåller bestämmelser om inkomster av naturprodukter som är befriade från inkomstskatt. Enligt den paragrafen är den inkomst som plockaren har fått vid överlåtelse av vilda bär, svampar och kottar eller sådana vilda växter och växtdelar som insamlas för att användas som människoföda eller läkemedel eller vid tillverkningen av läkemedel inte skattepliktig, om inkomsten inte ska anses som lön. Alla de naturprodukter som nämns i bestämmelsen får emellertid inte plockas med stöd av allemansrätten utan ägarens tillstånd. Denna precisering ingår i bestämmelsen.

3 §. Förhållande till annan lagstiftning. Den föreslagna lagen innehåller inga bestämmelser om en utlännings inresa, vistelse i landet eller rätt att arbeta. I 1 mom. föreskrivs därför att på en plockares inresa, utresa, vistelse och arbete tillämpas bestämmelserna om inresa, utresa, vistelse och arbete i utlänningslagen (301/2004).

Den föreslagna lagen innehåller ingen uttömmande reglering av rättsförhållandena mellan dem som plockar naturprodukter och dem som köper naturprodukter av plockarna. I 2 mom. föreskrivs det därför för tydlighetens skull att rättigheterna och skyldigheterna för plockaren och aktören inom naturproduktsplockningsbranschen under plockarens vistelse och arbete i Finland

bestäms i enlighet med bestämmelserna i den föreslagna lagen, men också i enlighet med gällande lagstiftning. Bestämmelsen är tvingande på så sätt att man i fråga om de saker som föreskrivs i lagen inte kan avtala något annat till nackdel för plockaren.

I 1 kap. 1 § 1 mom. i arbetsavtalslagen anges vad som räknas som ett arbetsavtal. Också plockning av naturprodukter kan i vissa fall bedömas uppfylla kriterierna för ett arbetsavtalsförhållande, i vilket fall arbetslagstiftningen och arbetsgivarförpliktelserna blir tillämpliga. I så fall blir det onödigt att tillämpa den lag som nu föreslås. I 3 mom. föreskrivs därför att om rättsförhållandet mellan plockaren och aktören inom naturproduktplockningsbranschen uppfyller de kriterier för ett anställningsförhållande som anges i 1 § i arbetsavtalslagen (55/2001) tillämpas inte den föreslagna lagen.

4 §. Plockarens rättigheter. I paragrafen föreskrivs särskilda rättigheter för plockaren enligt principen att rättigheterna ska vara proportionerliga med hänsyn till att arbetet utförs med stöd av allemansrätten. Bestämmelsen är avsedd att skapa klarhet i rättsläget och den påverkar inte de rättigheter som plockare av naturprodukter har med stöd av övrig lagstiftning.

En väsentlig sak för plockarens rättsliga ställning är att han eller hon har rätt att sälja de plockade naturprodukterna till någon som han eller hon själv väljer, inbegripet någon annan aktör inom naturproduktplockningsbranschen än den som har bjudit in plockaren till Finland. En bestämmelse om detta föreslås i 1 punkten. Genom att konkurrensutsätta köparna kan plockaren försöka få bästa möjliga pris för de naturprodukter han eller hon plockar.

I ett beslut av Helsingfors förvaltningsdomstol som gällde återkallande av visum (08803/17/3108, 14.12.2018) löd motiveringen att utlännningar som kommit för att plocka naturprodukter ska ha rätt att byta den inkvartering och mathållning som aktören inom naturproduktplockningsbranschen ordnat mot annan inkvartering och mathållning som de väljer, när syftet med inresan inte ändras. Eftersom dessa villkor uppfylldes ansåg förvaltningsdomstolen att de visum som utfärdats för plockarna av naturprodukter inte kunde upphävas. En bestämmelse om detta föreslås i 2 punkten. Genom möjligheten att byta från en anordnare av inkvartering och mathållning till en annan kan plockaren bevara sin självständiga ställning gentemot företagarna inom naturproduktplockningsbranschen.

En annan sak som bidrar till att säkra en självständig ställning för plockaren är att plockaren ska ha rätt att själv bestämma tidpunkten för inresan och utresan och tidsschemat för plockandet. Bestämmelser om detta föreslås i 3 och 4 punkten.

5 §. Tillförlitlighet hos aktörer inom naturproduktplockningsbranschen. I paragrafen föreslås bestämmelser om tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktplockningsbranschen. Med tanke på en rättvis konkurrens inom naturproduktplockningsbranschen och bekämpningen av grå ekonomi är det viktigt att företagen i branschen fullgör sina skyldigheter gentemot plockare och andra aktörer, samt sina lagstadgade skyldigheter. De lagstadgade skyldigheterna i anknytning till skatter, socialförsäkringsavgifter samt avgifter som tas ut av Tullen gäller registrering, anmälan samt betalning. Försummelse av dessa skyldigheter kan vara ett tecken på otillförlitlighet. En aktör som försummar sina skyldigheter får en omotiverad fördel jämfört med andra genom att den slipper betala offentligrättsliga avgifter. En sådan aktör kan dessutom snedvrider konkurrensen till exempel genom att sälja sina produkter till ett billigare pris än andra. Om en aktör är insolvent ökar det risken för missbruk och försummelse av skyldigheter, och påverkar därmed aktörens ekonomiska tillförlitlighet på ett avgörande sätt.

I 1 mom. föreslås en bestämmelse enligt vilken en aktör inom naturproduktplockningsbranschen ska vara tillförlitlig. Den som inte är tillförlitlig får inte verka som sådan aktör inom

naturproduktsplöckningsbranschen som avses i 2 § 2 mom. En aktör ska inte anses vara tillförlitlig om aktören under tre år före bedömningen i sin näringsverksamhet upprepade gånger har visat uppenbar likgiltighet för bestämmelserna i lagen om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter, eller om aktören under tre år före bedömningen upprepade gånger eller i betydande grad har försummat sina registrerings-, anmälnings- eller betalnings-skyldigheter i anslutning till skatter, lagstadgade pensions-, olycksfalls- eller arbetslöshetsförsäkringsavgifter eller avgifter som Tullen tar ut, eller aktören har skulder som är föremål för utsökning och som med avseende på aktörens betalningsförmåga är större än ringa, eller skulder som har återsänts från utsökningen med ett intyg över medellöshetshinder.

I 2 mom. anges vilka som omfattas av det krav på tillförlitlighet som avses i 1 mom. om den som lämnar anmälan är en juridisk person. För att kravet på tillförlitlighet i fråga om en juridisk person ska uppfyllas, ska alla de som nämns i bestämmelsen vara tillförlitliga. Enligt förslaget gäller kravet på tillförlitlighet verkställande direktören och dennes ställföreträdare, medlemmar och suppleanter i styrelsen, medlemmar och suppleanter i förvaltningsrådet och jämförbara organ, ansvariga bolagsmän och andra som hör till den högsta ledningen. Kravet på tillförlitlighet gäller även personer som direkt eller indirekt innehar minst 25 procent av aktierna i ett aktiebolag eller av den rösträtt som aktierna medför eller motsvarande ägande- eller bestämmanderätt, om det är fråga om en annan sammanslutning än ett aktiebolag.

I 3 mom. föreslås en bestämmelse enligt vilken man vid bedömning av tillförlitligheten även kan ta hänsyn till hur de företag och organisationer som har en direkt eller indirekt koppling till aktören och dess ansvarspersoner har fullgjort sina skyldigheter. Momentet innehåller en hänvisning till 3 § i företags- och organisationsdatalagen (244/2001), där de företag och organisationer räknas upp som ska registreras enligt den lagen. Med ett företag och en organisation som har en direkt koppling till företaget och organisationen avses till exempel ett aktiebolag som delvis eller helt ägs av företaget eller organisationen eller ett aktiebolag som är bolagsman i ett öppet bolag. Med ett företag eller en organisation som har en indirekt koppling till företaget eller organisationen avses i sin tur t.ex. företag eller organisationer som har koppling till företaget eller organisationen genom dess ansvarsperson eller ett annat företag eller en annan organisation. Ett företag eller en organisation som har indirekt koppling till ett aktiebolag är t.ex. ett annat aktiebolag som uteslutande ägs av styrelsemedlemmarna i aktiebolaget i fråga eller ett systerbolag som ägs av moderbolaget. Med ett företag eller en organisation som har en direkt koppling till en fysisk person avses ett företag eller en organisation där personen verkar eller har verkat som ansvarig person. Med ett företag eller en organisation som har en indirekt koppling till en fysisk person avses ett företag eller en organisation som har direkt eller indirekt koppling till personens direkta företags- eller organisationskoppling, t.ex. ett moderbolag till vars dotterbolags styrelse personen hör. Till denna del ska tillsynsmyndigheten kunna bedöma tillförlitligheten under de tre föregående åren. En utredning av äldre kopplingar än så behövs inte.

Vid bedömningen av en aktörs tillförlitlighet ska vikt fästas vid det om försummelsen är återkommande och vid det belopp som försummelsen gäller, om det kan beräknas. Exempelvis enstaka anmälningsförsummelser som kan jämföras med glömska eller oaktsamhet och försummelser av små avgifter visar normalt inte att en aktör inom naturproduktsplöckningsbranschen är otillförlitlig. En aktör ska inte heller anses vara otillförlitlig om det till exempel finns en betalningsplan för en skatteskuld och aktören följer dess villkor.

Att reda ut tillförlitligheten i fråga om övrig företagsverksamhet som bedrivs av en aktör eller av ansvariga personer för en juridisk person som är aktör ska vara behovsprövat. En sådan utredning ska dock inte förutsätta att det finns anledning att ifrågasätta aktörens tillförlitlighet. En utredning behövs i synnerhet när det inte är möjligt att enbart utifrån uppgifterna om aktören

eller dess ansvariga personer få en rättvisande bild för att tillförlitligheten ska kunna bedömas. Exempelvis i en situation där en aktör är ett nyligen bildat aktiebolag eller där det har skett betydande förändringar bland de ansvariga personerna, kan det med tanke på bedömningen av tillförlitligheten vara behövt att reda ut övrig eller tidigare företagsverksamhet som de ansvariga personerna och ägarna har haft. Om aktören eller en ansvarig person hos denne upprepade gånger eller i betydande grad har försummat de i 1 mom. avsedda skyldigheterna i sin övriga eller tidigare företagsverksamhet, ska aktören eller den ansvariga personen inte kunna betraktas som tillförlitlig på det sätt som avses i bestämmelsen. Att reda ut tillförlitligheten på det sätt som beskrivs i 3 mom. är vanligtvis inte påkallat om aktören inom naturproduktsplockningsbranschen och dess ansvariga personer har haft en etablerad verksamhet i flera års tid och det inte heller i övrigt har funnits någon anledning att ifrågasätta deras tillförlitlighet.

6 §. Skyldigheter för företagare i naturproduktsplockningsbranschen som bjudit in plockare till Finland. De föreslagna bestämmelserna om skyldigheterna för en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen som bjudit in en plockare till Finland motsvarar i huvudsak det som anges i avsiktsförklaringen. Det finns administrativ övervakningspraxis om skyldigheternas konkreta innehåll från de omkring sex år under vilka avsiktsförklaringsförfarandet har tillämpats. Skyldigheterna omfattar att ge dem som plockar naturprodukter introduktion i plockandet och förhållandena i Finland, de rättsliga förhållandena i Finland mellan aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen eller de aktörer som handlar för deras räkning och plockare, dessa parter rättigheter och skyldigheter gentemot varandra i Finland, allemansrätten, förfaringsätten i det lokala samhället samt andra omständigheter som är viktiga för plockandet (1 punkten). Den föreslagna skyldigheten att ge introduktion är i tillämpliga delar densamma som den skyldighet avseende undervisning och handledning för arbetstagarna som föreskrivs i 14 § i arbetarskyddslagen (738/2002) och som omfattas av den tillsyn som arbetarskyddsmyndigheten utövar. Det väsentliga är att plockaren får introduktion i plockandet så att det kan utföras på ett resultatgivande och säkert sätt, och att plockaren vet vem man kan vända sig till i eventuella problemsituationer om man behöver information eller hjälp. Det väsentliga är att introduktionen sker på ett språk som plockarna förstår. Plockning utgör dock ett självständigt arbete och det är i huvudsak plockarna själva som avgör hur de lägger upp det.

Det föreslås en samarbetsskyldighet för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen. Med detta avses att aktören ska följa skördeläget och bidra till plockandet på ett sådant sätt att varje plockare har förutsättningar att få så stora inkomster som möjligt med sitt plockande (2 punkten). I praktiken innebär samarbetsskyldigheten att aktören ska följa skördeläget för naturprodukterna på basis av skördeprognoser och övrig uppdaterad information som Naturresursinstitutet och andra aktörer i branschen publicerar. Vidare ska företagaren beakta var naturprodukterna redan har plockats. Baserat på den inhämtade informationen ska aktören sedan informera plockarna om vilka områden som har god skördepotential. Samarbetsskyldigheten är viktig därför att utländska plockare i praktiken inte har möjlighet att göra någon sådan analys. I vilken utsträckning samarbetsskyldigheten fullgörs kan konstateras baserat på respons från plockarna.

Företagaren ska dessutom erbjuda inkvartering som uppfyller kraven i hälsoskyddslagen (763/1994, 3 punkten). En motsvarande bestämmelse ingår också i 6 a § i lagen om utstationering av arbetstagare. Hälsoskyddslagens 26 § innehåller bestämmelser om sanitära krav på bostäder och andra vistelseutrymmen och 27 § om sanitär olägenhet i bostad och annat vistelseutrymme. I 5 kap. i hälsoskyddsförordningen (1280/1994) och i social- och hälsovårdsministeriets förordning om sanitära förhållanden i bostäder och andra vistelseutrymmen samt om kompetenskrav för utomstående sakkunniga (545/2015) finns bestämmelser om sanitära krav på bostäder och andra vistelseutrymmen. I hälsoskyddsförordningens 16 § finns bestämmelser om antalet personer i bostäder och andra vistelseutrymmen.

Miljöministeriets förordning om bostadsutrymmen, inkvarteringslokaler och arbetsutrymmen (1008/2017) har också relevans för inkvarteringen av plockare. Enligt 8 § i förordningen ska en bostadslägenhets utrymmen och planlösning vara ändamålsenliga med beaktande av det tilltänkta antalet invånare, gemensamma utrymmen för bostäderna och förändrade användningsbehov. I bostadslägenheten ska det finnas ändamålsenliga utrymmen för vila, vistelse och fritid, måltider och matlagning, skötsel av hygien samt för nödvändigt underhåll och nödvändig förvaring som hänför sig till boendet. Utrymmena ska förses med sådan inredning, utrustning och sådana tekniska installationer som krävs för användningen av utrymmena. I bostadslägenheten ska det alltid finnas toalett samt tillräcklig basutrustning för skötsel av den personliga hygien och för matlagning.

Relevant för brandsäkerheten på inkvarteringsstället är 17 § i räddningslagen (379/2011). Enligt den bestämmelsen ska bostaden förses med ett tillräckligt antal brandvarnare eller andra anordningar som så tidigt som möjligt upptäcker en begynnande eldsvåda och varnar dem som finns i bostaden. Den som tillhandahåller inkvartering ska se till att bostaden har fungerande brandvarnare och att utgångarna är framkomliga och fria från hinder. Boende ska ges anvisningar för eldsvådor och andra nödsituationer samt om hur man använder till exempel grill, öppen spis och bastu på ett säkert sätt.

Med en lämplig mathållning avses att den mat som bjuds är av god kvalitet och har ett kaloriinnehåll som motsvarar den energimängd som går åt till plockningsarbetet.

Företagaren inom naturproduktplockningsbranschen ska enligt förslaget tillhandahålla plockaren besiktade fordon för färd till plockningsplatserna och för transport av naturprodukterna (4 punkten). Aktören ska även tillhandahålla plockaren redskap och utrustning för plockning (5 punkten). Även dessa skyldigheter stämmer överens med kraven i den nuvarande avsiktsförklaringen.

Liksom i nuläget ska en aktör inom naturproduktplockningsbranschen se till att plockaren känner till aktörens gällande inköspriser för naturprodukterna (6 punkten). Eftersom inköspriset är relevant också i det skede då plockaren överväger att komma till Finland bör plockaren få veta priset innan han eller hon reser till Finland. När det inte är fråga om ett anställningsförhållande kan plockare och aktörer inom naturproduktplockningsbranschen i allmänhet inte avtala om inköspriset för de plockade naturprodukterna. Plockaren ska dock upplysas om inköspriset. För plockarens rättsliga ställning är det också betydelsefullt att det inköspris som angivits när plockningen inleds inte sjunker under plockningsdagen. En annan väsentlig sak är att plockaren är medveten om vilka kostnader som debiteras av honom eller henne. Också detta är information som plockaren ska få före ankomsten till Finland.

Det föreslås även att aktören inom naturproduktplockningsbranschen ska vara skyldig att se till att plockaren har möjlighet att ge köparen och de behöriga myndigheterna respons (7 punkten). För att säkra att denna skyldighet följs åläggs aktören att hålla myndigheternas kontaktuppgifter synliga för plockarna så att dessa ska kunna ge respons (7 punkten). Direkt respons från plockarna är ett viktigt sätt att följa och utveckla plockningsverksamheten. Med behöriga myndigheter avses arbetarskyddsmyndigheten, arbets- och näringsbyrån samt andra myndigheter vars lagstadgade tillsynsuppdrag omfattar sådant som föreskrivs i den föreslagna lagen.

För en framgångsrik tillsyn över efterlevnaden av lagen föreslås det att aktören inom naturproduktplockningsbranschen ska meddela arbetarskyddsmyndigheten i förväg var plockarnas baser finns (8 punkten). Baserna är i praktiken plockarläger där de plockade naturprodukterna vägs och byter ägare via handel, plockarna får mat och fordon och plockningsredskapen underhålls och repareras. Baserna fungerar också som inkvarteringsställe och central samlingsplats där

plockarna får introduktion och information om terrängen. Uppgiften om var baserna finns är viktig för att arbetarskyddsmyndigheten ska kunna nå plockarna och företagen i branschen. Uppgiften ska lämnas till den adress som arbetarskyddsmyndigheten offentligt har uppgett för ändamålet, till exempel en e-postadress. Om plockarnas bas ändras under plockningsperioden måste förhandsbesked lämnas också om den nya basen.

7 §. Betalning av intjänade belopp och förbud mot debitering av kostnader. Den föreslagna paragrafen är av väsentlig betydelse när det gäller att förbättra den rättsliga ställningen för dem som plockar naturprodukter. Enligt paragrafen ska en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen för plockaren föra bok över intjänade belopp och innan plockaren lämnar landet betala det fulla belopp som plockaren har tjänat in med sitt plockande. De flesta aktörer har redan nu ett system för löpande övervakning av intjänade inkomster. Eftersom detta är en så central fråga för plockaren föreslås det att den nedtecknas i lagen. Skyldigheten att betala det fulla beloppet av intjänade inkomster före utresan har också ingått i avsiktsförklaringen. I den gällande avsiktsförklaringen ges en tidsfrist på 14 dagar efter utresan. Det är emellertid riskfyllt att räkna med att plockaren får sina plockningsinkomster när han eller hon har lämnat landet, så i den föreslagna lagen ingår inget spelrum i fråga om betalningen av plockningsinkomsterna. Ett undantag att beakta är om plockaren lämnar landet utanför det som planerats.

De kostnader som plockaren har i och utanför Finland minskar avsevärt de inkomster som han eller hon tjänar in. Den föreslagna bestämmelsen om förbud mot debitering av kostnader är delvis ovillkorlig, det vill säga förbjuder debiteringen helt och hållet. Vissa kostnader får debiteras, men inte till oskäligen belopp.

I paragrafen föreslås dessutom en skyldighet för aktören inom naturproduktsplockningsbranschen att se till att de aktörer som handlar för aktörens räkning följer förbudet mot debitering av kostnader. Aktören inom naturproduktsplockningsbranschen föreslås vara skyldig att i sina avtalsvillkor se till att parter som handlar för aktörens räkning eller företräder denne inte tar ut förbjudna eller oskäligen avgifter av plockaren. På detta sätt utsträcks förbudet via aktören att omfatta också aktörer utanför Finland som handlar för aktörens räkning. Bestämmelsen är av väsentlig betydelse när det gäller att förbättra den rättsliga ställningen för plockare av naturprodukter.

Det föreslås ett ovillkorligt förbud att ta ut avgifter för introduktion, rekrytering eller tjänster med anknytning till resorna till och från Finland, och ränta på eventuell finansiering av plockarens resekostnader. Det ska inte heller vara tillåtet att ta ut avgift för fullgörandet av den samarbetskyldighet som aktören inom naturproduktsplockningsbranschen har.

Förbudet mot debitering av kostnader i anslutning till rekryteringen av plockare motsvarar förbudet att ta ut avgifter för arbetsförmedling i 12 kap. 5 § 1 mom. i lagen om offentlig arbetskrafts- och företagsservice (916/2012). Enligt den paragrafen får de som tillhandahåller privat arbetskraftsservice inte ta ut avgifter (*förbud att ta ut avgifter för arbetsförmedling*) av enskilda kunder för den service de tillhandahåller. I 47 kap. 6 § i strafflagen föreskrivs att den som av en enskild kund tar ut avgift i strid med det förbud att ta ut avgift för arbetsförmedling som föreskrivs i 12 kap. 5 § 1 mom. i lagen om offentlig arbetskrafts- och företagsservice, ska för brott mot förbudet att ta ut avgift för arbetsförmedling dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Under de förutsättningar som anges i strafflagens 1 kap. kan straff dömas ut även om brottet har begåtts utomlands. Det motsvarande förbudet mot debitering av kostnader i anslutning till rekryteringen av plockare är viktigt med hänsyn till syftet att förbättra plockarnas rättsliga ställning, särskilt i fråga om motarbetandet av oskäligen skuldsatthet.

Förbudet mot oskälig debitering omfattar debiteringar som aktören inom naturproduktsplockningsbranschen eller en aktör som handlar för dennes räkning gör för ordnande och underhåll av inkvartering, måltider, fordon, plockningsredskap eller annan utrustning som behövs för plockandet och för andra tjänster som direkt anknyter till organiseringen av plockandet (6 § 1 mom. 3–5 punkten). Med oskälighet avses att det belopp som debiteras inte får vara klart oproportionerligt i förhållande till den tjänst som tillhandahålls. Vad som är oproportionerligt ska bedömas i förhållande till vad aktören inom naturproduktsplockningsbranschen eller en aktör som handlar för dennes räkning i allmänhet kan ta ut för en motsvarande tjänst i motsvarande sammanhang. Vidare ska de kostnader som debiteras motsvara högst de faktiska kostnaderna för aktören. För till exempel tidsbokning för inlämning av viseringsansökan eller för bokning av läkartid får aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen eller aktörer som handlar för deras räkning debitera 0–20 euro av plockaren. För att boka en buss- eller tågbiljett är det i allmänhet inte skäligt att ta ut någon avgift, eftersom plockaren i regel vet hur man gör det och har möjlighet att göra det själv. Avgiften för det introduktionsevenemang som ordnas före avresan till Finland kan vara exempelvis 30 euro per deltagare.

Förbudet att debitera kostnader i anslutning till organiseringen av plockandet och med anknytning till resor till och från Finland gäller aktören inom naturproduktsplockningsbranschen och aktörer som handlar för dennes räkning. Bestämmelsen gäller inte regelbundna debiteringar som andra aktörer och näringsidkare som tillhandahåller tjänster gör inom ramen för sin näringsverksamhet. Exempel på sådana är viseringsavgifter, arvoden för läkarundersökningar eller flygbolagets pris för resebiljetten. Av en person som ansöker om visum hos en utomstående tjänsteleverantör debiteras en serviceavgift utöver viseringsavgiften.

Tillsynen över att plockaren har fått sina inkomster och att förbuden mot debitering av kostnader har iakttagits sker i efterhand på basis av de handlingar som aktören lämnar in. Handlingarna bedöms av arbets- och näringsbyrån som på begäran ger ett utlåtande om dem till beskickningen eller arbetarskyddsmyndigheterna (8 §).

8 §. Arbets- och näringsbyråns uppgifter. Enligt föreslagna 1 mom. är det arbets- och näringsbyrån som bedömer om en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen är tillförlitlig på det sätt som avses i 5 §. Beslutet ska ges för ett år åt gången på begäran av aktören. En ettårsperiod behövs för att säkerställa att aktören har kapacitet att fullgöra sina skyldigheter under varje plockningssäsong. En väsentlig informationskälla i denna bedömning föreslås vara fullgöranderapporter (FR), som enligt föreslagna 11 § ska omfattas av arbets- och näringsbyråns rätt till information. Vid behov kan arbets- och näringsbyrån som underlag till sin bedömning också använda sådana informationskällor som omfattas av arbets- och näringsbyråns rätt till information. Aktören ska förvara beslutet och vid behov ge tillsynsmyndigheten tillgång till det.

I 2 mom. finns en bestämmelse om givande av utlåtande till Finlands beskickning. Förfarandet med utlåtanden har tillämpats sedan 2014 och har visat att de finska beskickningarna behöver en bedömning av den nämnda expertmyndigheten för att kunna pröva viseringsansökningar. För närvarande är det Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå som bistår dem i den uppgiften. Detta gör den genom att ge utlåtanden om de solvens- och tillförlitlighetskriterier som överenskommits med branschen i ett avsiktsförklarings och konsultationsförfarande. Det är meningen att Norra Österbottens arbets- och näringsbyrå ska fortsätta ha det nationella specialuppdraget förordnat av arbets- och näringsministeriet att ge råd till dem som plockar naturprodukter.

I 3 mom. finns en bestämmelse om rådgivning om tillämpningen av lagen. Uppgiften föreslås vara gemensam för arbets- och näringsbyrån och arbetarskyddsmyndigheterna. Motiveringen är att bägge myndigheter har en viktig roll när lagen tillämpas. En framgångsrik skötsel av den

gemensamma rådgivningsuppgiften förutsätter ett gott samarbete och ett välfungerande informationsutbyte mellan båda myndigheterna.

9 §. Tillsyn. I 1 mom. föreslås att tillsynen över efterlevnaden av lagen ska utövas av arbetarskyddsmyndigheterna på det sätt som föreskrivs i lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen (44/2006), dock endast till den del någon annan behörig myndighet inte svarar för tillsynen. I nuläget har arbetarskyddsmyndigheten inom ramen för sitt tillsynsuppdrag enligt utlänningslagen ansvaret att övervaka frågor som gäller arbetsvillkoren och rätten att arbeta för stödfunktionspersonal inom plockning av naturprodukter. I detta syfte har arbetarskyddsmyndigheten också rätt att få tillträde till företagens lokaler och plockarnas baser. Den avsedda tillsynen över den föreslagna lagen bildar ett logiskt uppgiftsområde inom den tillsyn som arbetarskyddsmyndigheten har hand om enligt utlänningslagen.

Med stöd av lag omfattas vissa av de skyldigheter som föreslås för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen inte av arbetarskyddsmyndighetens utan av en annan myndighets tillsyn. Tillsynen över inkvartering utövas av den kommunala hälsoskyddsmyndigheten med stöd av hälsoskyddslagen. Den myndigheten utför en systematisk tillsyn av boendeförhållandena baserat på misstankar om sanitära olägenheter. Med stöd av 183 § i markanvändnings- och bygglagen (132/1999) har kommunens byggnadstillsynsmyndighet för att sköta en tillsynsuppgift enligt den lagen rätt att få tillträde till byggnadsobjekt och där utföra inspektioner och undersökningar. Finns det grundad anledning att misstänka att bestämmelser eller förbud som gäller byggande eller byggnaders underhåll har överträtts, har byggnadstillsynsmyndigheten rätt att få tillträde även till byggnaden eller lokalerna. Byggnadens eller lokalernas ägare och innehavare ska underrättas om inspektionen minst ett dygn i förväg.

Den lokala räddningsmyndigheten får förrätta brandsyn och vidta andra åtgärder som tillsynsuppgiften enligt räddningslagen (379/2011) förutsätter. Med stöd av räddningslagen får brandsyn förrättas i byggnader och konstruktioner, i lägenheter och bostäder som hör till dem och i andra objekt. Den som förrättar brandsyn ska ges tillträde till alla utrymmen och objekt som synen gäller. En representant för syneobjektet ska visa upp föreskrivna planer och övriga handlingar samt förevisa hur brandsäkerheten är ordnad. Transport- och kommunikationsverket Traficom har tillsynen över fordonsbesiktningar och polisen övervakar dem ute i fältet.

Viktiga frågor som arbetarskyddsmyndigheten har tillsyn över är tillgodoseendet av de rättigheter som plockaren har enligt 4 §, den introduktion som avses i 6 § 1 punkten, samarbetsskyldigheten för aktören inom naturproduktsplockningsbranschen, plockningsredskapen och plockningsutrustningen enligt vad som avses i 6 § 5 punkten, inköpspriset enligt vad som avses i 6 § 6 punkten och responsen enligt vad som avses i 6 § 7 punkten. Enligt 1 § 2 mom. i lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen ska vad som i 2, 3 och 6 kap. bestäms om arbetsgivare och arbetsplats i tillämpliga delar tillämpas på övriga aktörer som arbetarskyddsmyndigheten utövar tillsyn över.

För att den tillsyn som olika myndigheter utövar ska vara effektiv är det viktigt att samverka mellan myndigheterna fungerar. Det kunde vara motiverat att inom området plockning av naturprodukter ordna ett motsvarande myndighetsöverskridande samarbete som man i Kuopio har haft i fråga om åkerodling av bär. Det skulle möjliggöra en bred myndighetstillsyn som bygger på samarbete mellan arbetarskydds-, hälso-, brand-, skatte- och migrationsmyndigheterna, och genom vilken eventuella problem kunde åtgärdas effektivt och i realtid.

Enligt föreslagna 2 mom. har arbetarskyddsmyndigheten rätt att få en översättning till finska, svenska eller engelska av den information och de handlingar som är nödvändiga för tillsynen, om myndigheten inte kan utföra sitt tillsynsuppdrag på grundval av information eller handlingar

på originalspråket. Bestämmelsen är av väsentlig betydelse för att arbetarskyddsmyndighetens ska kunna utöva tillsyn effektivt.

I föreslagna 3 mom. föreskrivs för tydlighetens skull att om det finns sannolika skäl att misstänka att någon har begått en gärning som är straffbar enligt 9 § ska arbetarskyddsmyndigheten anmäla detta till polisen för förundersökning. Anmälan behöver emellertid inte göras om gärningen med beaktande av omständigheterna ska anses vara ringa och allmänt intresse inte kräver att en anmälan görs.

10 §. Förseelse mot bestämmelserna i lagen om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter Det föreslås ett flernivåsystem för att säkerställa att lagen tillämpas på behörigt sätt. Arbets- och näringsbyrån samt arbetarskyddsmyndigheten ska ge råd enligt vad som föreskrivs i 9 §. Med stöd av 13 § i lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen kan arbetarskyddsmyndigheten meddela anvisningar och uppmaningar. Om en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen trots uppmaning meddelad av arbetarskyddsmyndigheten försummar den skyldighet som föreskrivs i 6 §, inte för bok över intjänade belopp på det sätt som föreskrivs i 7 § 1 mom. eller bryter mot förbudet i 7 § 2 mom. mot att ta ut avgift eller ränta ska aktören dömas till böter.

Ett bötesstraff är motiverat därför att den föreslagna lagen kan jämföras med sådana lagar och teman under arbetarskyddsmyndighetens tillsyn som har getts tvingande karaktär för att skydda arbetstagaren. Exempel på detta är bland annat förbudet mot att ta ut arbetsförmedlingsavgift hos arbetstagare, arbetarskyddet och övervakning av utstationerade arbetstagares inkvarteringsförhållanden. Många av dem är förenade med en förseelsepåföljd. Förseelsepåföljd ska kunna dömas ut även om plockaren redan har lämnat landet. Oberoende av detta har plockaren vid förseelse även rätt att kräva ersättning, vilket också bidrar till att förbättra plockarens rättsskydd. En förseelsepåföljd är begriplig och har en stark förebyggande karaktär. I och med detta utgör den ett klart budskap också utanför Finlands gränser om att Finland tar behandlingen av plockarna på allvar.

En förutsättning för att påföljden ska kunna dömas ut är att aktören inom naturproduktsplockningsbranschen inte har iakttagit den uppmaning som arbetarskyddsmyndigheten har meddelat. Uppmaningsvillkoret är logiskt därför att en del av de krav som föreslås för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen i 6 § har endast en begränsad betydelse för plockarens rättsskydd när de betraktas enskilt. Enskilda fall av försummelse kan till exempel bero på någon fullt begriplig fördröjning. Om en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen däremot försummar sin skyldighet trots uppmaning från arbetarskyddsmyndigheten finns det grunder för bötesstraff.

Förseelsebestämmelsen ska tillämpas om inte strängare straff ska dömas ut för gärningen. Strängare straff som kan dömas ut för gärningen är till exempel bedrägeri (SL 36 kap. 1 mom.), ocker (SL 36 kap. 6 §) eller människohandel (SL 25 kap. 3 §).

I fråga om fördelningen av straffansvaret mellan en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen och dennes företrädare tillämpas 47 kap. 7 § i strafflagen. Den plockare vars rättigheter har kränkts har ställning som målsägande för förseelsen och därmed rätt att kräva ersättning i en straffprocess. Förseelser förenade med bötesstraff behandlas i allmänhet i ett bötesförfarande. Ett bötesförfarande är möjligt endast med målsägandens, det vill säga plockarens, samtycke. Ett ersättningsyrkande framlagt av plockaren eller ett yrkande på förverkandepåföljd från åklagaren som överstiger 1 000 euro (till exempel förverkande av vinning) kan göra att ärendet inte kan behandlas i ett bötesförfarande.

11 §. Rätt att få information och skyldighet att bevara handlingar. Med stöd av gällande bestämmelser har inte arbets- och näringsbyrån eller arbetarskyddsmyndigheten rätt att av aktören inom naturproduktsplockningsbranschen få sådana uppgifter som är nödvändiga för verkställigheten av lagen. De har inte heller rätt att få alla relevanta uppgifter av andra myndigheter vars tillsynsbefogenheter omfattar sådana omständigheter som avses i 6 §. Därför föreskrivs det en rätt att få information i lagen. Rätten att få information är relevant särskilt för den tillsyn som avses i 8 § 2 mom., den övervakning som avses 4, 6 och 7 § och den bedömning av tillförlitlighet som avses i 5 §.

I 1 mom. föreslås en bestämmelse om rätten att få information av aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen. Arbets- och näringsbyrån och arbetarskyddsmyndigheten ska trots sekretessbestämmelserna ha rätt att av en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen få sådana uppgifter och handlingar som är nödvändiga för den övervakning och tillsyn som föreskrivs i denna lag. Föreslagna 2 mom. innehåller en bestämmelse om rätten att få information av myndigheter och andra som sköter offentliga uppdrag. Arbets- och näringsbyrån och arbetarskyddsmyndigheten ska trots sekretessbestämmelserna ha rätt att av andra myndigheter och andra som sköter offentliga uppdrag få sådana uppgifter om fullgörandet av registrerings-, anmälnings- och betalningsskyldigheter i anslutning till skatter, lagstadgade pensions-, olycksfalls- och arbetslöshetsförsäkringsavgifter och av Tullen uttagna avgifter, uppgifter om aktörens verksamhet, ekonomi och kopplingar eller uppgifter om fullgörandet av skyldigheter enligt denna lag som är nödvändiga för att klargöra den tillförlitlighet som avses i 5 §. Bestämmelsen ger arbets- och näringsbyrån rätt att av Enheten för utredning av grå ekonomi få fullgöranderapporter (FR) om aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen. Bestämmelsen möjliggör också ett utbyte av information mellan arbets- och näringsbyrån och arbetarskyddsmyndigheten i fråga om fullgörandet av de skyldigheter som en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen har enligt lag.

En betydande del av de föreslagna skyldigheterna för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen bygger på handlingsbaserade inspektioner. Naturproduktssäsongen är kort och med största sannolikhet finns det inte möjlighet att utöva tillsyn i realtid särskilt ofta. Därför föreslås i 3 mom. en bestämmelse enligt vilken aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen ska bevara de uppgifter som hänför sig till fullgörande av de skyldigheter som anges i lagen så att arbetsmiljömyndigheten vid behov även kan inspektera dem senare, efter att plockarna har lämnat landet. Aktörerna i branschen ska bevara uppgifterna i två år efter utgången av plockningsåret. Bestämmelsen följer samma struktur som 86 a § 3 mom. i utlänningslagen, som gäller bevarande (i utlänningslagen ”förvarande”) av uppgifter.

12 §. Ändringssökande. I paragrafen föreslås bestämmelser om ändringssökande i beslut som arbets- och näringsbyrån har meddelat med stöd av lagen om den rättsliga ställningen för utlänningslag som plockar naturprodukter. Det primära sättet att söka ändring föreslås vara att begära omprövning. Bestämmelser om begäran om omprövning finns i förvaltningslagen (434/2003). Det har ansetts vara bäst att avvika från ett ändringssökande i två steg, eftersom besluten gällande tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen är avsedda att meddelas för ett år åt gången och en alltför lång besvärstid kan medföra svårigheter att organisera plockningsverksamheten under skördesäsongen. Bestämmelser om förvaltningsbesvär finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

13 §. Ikraftträdande. I paragrafen föreslås bestämmelser om lagens ikraftträdande.

7.2 Lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi

6 §. *Syftet med fullgöranderapporter.* Till paragrafens 1 mom. föreslås en ny 29 punkt enligt vilken enheten för utredning av grå ekonomi utarbetar fullgöranderapporter till stöd för utredning av tillförlitligheten hos en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen som avses i lagen om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter.

8 Ikraftträdande

Det föreslås att lagarna ska träda i kraft så snart som möjligt, dock senast före skördesäsongen 2021 för naturprodukterna i fråga.

9 Utlåtande av Ålands lagting

Propositionen har sänts på remiss till landskapet Åland för att reda ut om det är fråga om en sådan i 28 § 2 mom. i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) avsedd lag som har särskild betydelse för landskapet. Ålands lagting har meddelat att det inte har några kommentarer till regeringens proposition.

10 Verkställighet och uppföljning

För att den föreslagna lagen ska verkställas effektivt är det viktigt att naturproduktsbranschen och i synnerhet utländska plockare av naturprodukter informeras om de nya bestämmelserna. Det är meningen att informationen och kommunikationen ska ske i samarbete med framför allt utrikesförvaltningen, ambassaden i Thailand, Luonnontuoteteollisuusyhdistys och företagen inom naturproduktsbranschen. Samarbetet och informationsutbytet mellan arbetarskyddsmyndigheten och arbets- och näringsbyråerna ska utvecklas för att främja verkställigheten av den föreslagna lagen.

11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Syftet med den föreslagna lagen är att stärka den rättsliga ställningen för utländska plockare av naturprodukter och bland annat förbättra plockarnas inkomstmöjligheter. Enligt den andra meningen i 18 § 1 mom. i grundlagen ska det allmänna sörja för skyddet av arbetskraften. Plockning av naturprodukter ska fortsättningsvis ske i huvudsak med stöd av allemansrätten. Utgångspunkten är att det inte är fråga om ett anställningsförhållande, om inte kriterierna för ett anställningsförhållande uppfylls i specifika fall. I huvudsak är det fortfarande fråga om självständig verksamhet som plockaren idkar. Enligt förarbetena till revideringen av bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna kan den ovannämnda bestämmelsen inte anses gälla enbart säkra och hälsosamma arbetsförhållanden för personer anställda i arbets- eller tjänsteförhållande, utan det allmänna måste också sörja för skyddet av arbetskraften hos till exempel privata företagare. Av denna anledning anses lagförslaget stämma överens med den senare meningen i 18 § 1 mom. i grundlagen.

Något som också är av betydelse ur grundlagssynvinkel är att det i lagförslaget ingår skyldigheter för de aktörer som bjuder in plockare av naturprodukter till landet och för andra aktörer som köper naturprodukter av plockarna. I nuläget har endast de företag bindande skyldigheter som har åtagit sig sådana skyldigheter i avsiktsförklaringen. I lagförslaget utökas dessutom skyldigheterna med ett förbud mot att ta ut avgift för rekryteringstjänster och med en samarbetskyldighet för aktören inom naturproduktsplockningsbranschen. Skyldigheterna innebär gränser för affärsverksamheten inom naturproduktbranschen.

I första meningen i 18 § 1 mom. i grundlagen föreskrivs att var och en har rätt att skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon valt fritt. När grundläggande fri- och rättigheter inskränks måste flera aspekter beaktas enligt grundlagsutskottet (GruB 25/1994 rd). Inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter bör bygga på lagar som stiftats av riksdagen. Begränsningarna ska vara exakta och noggrant avgränsade. Inskränkningar ska vara dikterade av något tungt vägande samhälleligt skäl, och grunderna för inskränkningarna ska vara acceptabla med hänsyn till systemet för de grundläggande fri- och rättigheterna. Kärnan i en grundläggande fri- eller rättighet får inte inskränkas. Inskränkningar bör vara nödvändiga för att uppnå ett acceptabelt syfte, det vill säga de måste uppfylla proportionalitetskravet. Inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter kräver ett adekvat rättsskydd och de får inte stå i strid med internationella förpliktelser vad gäller de mänskliga rättigheterna.

Den omsorgsplikt och de förbud mot att ta ut avgifter som åläggs aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen bygger på syftet att förbättra rättsskyddet för utlänningar som bjuds in till landet för att plocka naturprodukter. I lagen föreslås noggrant avgränsade bestämmelser om skyldigheterna och påföljderna ifall skyldigheterna försummas. Även om företagen har åtagit sig att följa avsiktsförklaringsförfarandet är plockarnas rättsställning i stor utsträckning oregerad i nuläget. Skyldigheterna är också avsedda att jämna ut konkurrensvillkoren inom naturproduktbranschen så att företag som agerar ohederligt inte som i nuläget ska kunna uppnå kostnadsbesparingar genom att sänka standarden för den behandling plockarna får och för deras förhållanden. Avslag på viseringsansökan som meddelas av en finsk beskickning med stöd av viseringskodexen får överklagas med stöd av 190 a § i utlänningslagen. Målen för den föreslagna lagstiftningen anses vara behövliga och godtagbara, och skyldigheterna anses uppfylla proportionalitetskravet.

Grundlagsutskottet har ansett näringsfriheten enligt grundlagen vara huvudregeln, men haft den uppfattningen att näringsverksamhet i vissa fall kan förenas med tillståndsplikt (GrUU 19/2002 rd). I förslaget ingår en bestämmelse om tillförlitlighet, som är av betydelse med tanke på den näringsfrihet som tryggas i 18 § i grundlagen. Arbets- och näringsbyråns föreslås vara den som bedömer om en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen är tillförlitlig. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande (GrUU 6/2019 rd, s. 6–7) bedömt utredandet av tillförlitligheten med tanke på begränsning av näringsfriheten. Enligt grundlagsutskottet det väsentliga är att bedömningen är exakt och noggrant avgränsad, att den ges innan verksamheten inleds och att den förenas med ett överklagbart beslut. Dessa förutsättningar kan anses vara uppfyllda.

I 21 § i grundlagen föreskrivs det om rättsskydd. Var och en har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. I föreslagna 12 § finns en bestämmelse om sökande av ändring i arbets- och näringsbyråns beslut om tillförlitligheten hos en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen. Det primära sättet att söka ändring föreslås vara att begära omprövning, därför att besluten gällande tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen är avsedda att meddelas för ett år åt gången och en alltför lång besvärstid kan medföra svårigheter att organisera plockningsverksamheten under skörde-säsongen. På basis av det ovan angivna kan det anses att kraven på rättsskydd blir tillgodosedda.

Lagen föreslås också innehålla en straffrättslig påföljdsbestämmelse. Påföljd kan utdömas om en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen inte har iakttagit arbetarskyddsmyndighetens uppmaning. Vissa av de krav som föreslås för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen i 6 § har endast en begränsad betydelse för plockarens rättsskydd när de betraktas enskilt. För en enskild försummelse kan ett bötesstraff utgöra en oproportionerligt hård påföljd med hänsyn till gärningens klandervärdhet. Som villkor för att straff ska kunna utdömas föreslås därför att

aktören inom naturproduktplockningsbranschen har försummat skyldigheten trots uppmaning av arbetarskyddsmyndigheten.

Grundlagsutskottet har ansett att det måste finnas ett tungt vägande samhälleligt behov av kriminalisering och en godtagbar grund inom systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. En godtagbar grund för kriminalisering kan till exempel vara en skyldighet att skydda en grundläggande fri- eller rättighet (GrUU 48/2017 rd, s. 7–8, GrUU 26/2014 rd, s. 3–4). I nuläget är utländska plockare sårbara i rättslig mening. Detta beror på att det saknas rättsregler om förhållandet mellan aktörer inom naturproduktplockningsbranschen och plockare, och ingen myndighet övervakar hur plockarna behandlas. Den rådgivning och de uppmaningar som föreslås har en viktig uppgift i att styra branschen och ge plockarna en bättre rättslig ställning. För att denna ställning ska kunna tryggas effektivt måste det vara möjligt att i sista hand döma ut bötesstraff. Ett potentiellt bötesstraff har dessutom en viktig förebyggande effekt.

På de grunder som anges ovan kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att förbättra den rättsliga ställningen och inkomstmöjligheterna för utlänningar som plockar naturprodukter samt att skapa enhetligare villkor för näringsverksamhet inom området naturproduktsplockning.

2 §

Tillämpningsområde

Denna lag innehåller bestämmelser om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter samt om de rättigheter och skyldigheter som plockare och aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen har gentemot varandra.

Med *aktör inom naturproduktsplockningsbranschen* avses i denna lag den som när visum söks bjuder in plockaren till landet samt den som inte har bjudit in plockaren till landet men som själv eller för vars räkning någon annan för plockaren ordnar inkvartering, redskap och utrustning för plockning eller fordon med det huvudsakliga syftet att få köpa de naturprodukter som plockaren plockar.

Denna lag gäller sådana i 89 § i inkomstskattelagen (1535/1992) avsedda naturprodukter som det med stöd av allemansrätten är tillåtet att plocka utan markägarens samtycke.

3 §

Förhållande till annan lagstiftning

På utlänningars inresa och utresa samt på deras vistelse och arbete tillämpas utlänningslagen (301/2004).

Rättigheterna och skyldigheterna för plockaren och aktören inom naturproduktsplockningsbranschen under plockarens vistelse och arbete i Finland bestäms i enlighet med gällande lagstiftning och bestämmelserna i denna lag. Ett avtalsvillkor som avviker från bestämmelserna i denna lag till nackdel för plockaren är ogiltigt.

Om rättsförhållandet mellan plockaren och aktören inom naturproduktsplockningsbranschen uppfyller de kriterier för ett arbetsavtal som anges i 1 kap. 1 § 1 mom. i arbetsavtalslagen (55/2001) tillämpas den lagen i stället för denna lag.

4 §

Plockarens rättigheter

En plockare har rätt att

- 1) sälja de plockade naturprodukterna till den som plockaren själv väljer,
- 2) byta ut en inkvartering och mathållning som ordnats av en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen mot en annan inkvartering och mathållning som plockaren själv valt, om syftet med inresan inte förändras,
- 3) själv bestämma tidpunkten för inresan och utresan,
- 4) själv bestämma tidsschemat för plockandet.

5 §

Tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen

En aktör inom naturproduktsplockningsbranschen ska vara tillförlitlig. Den som inte är tillförlitlig får inte vara verksam som aktör inom naturproduktsplockningsbranschen enligt 2 § 2 mom. Aktören anses inte vara tillförlitlig om

- 1) aktören under de tre år föregående åren i sin näringsverksamhet upprepade gånger har visat uppenbar likgiltighet för bestämmelserna i denna lag,
- 2) aktören under de tre år föregående åren upprepade gånger eller i betydande grad har försummat sina registrerings-, anmälnings- eller betalningsskyldigheter i anslutning till skatter, lagstadgade pensions-, olycksfalls- eller arbetslöshetsförsäkringsavgifter eller avgifter som Tulen tar ut, eller
- 3) aktören har skulder som är föremål för utsökning och som med avseende på aktörens betalningsförmåga är större än ringa, eller skulder som har återsänts från utsökningen med ett intyg över medellöshetshinder.

Om aktören inom naturproduktsplockningsbranschen är en juridisk person gäller kravet på tillförlitlighet verkställande direktören och dennes ställföreträdare, medlemmar och suppleanter i styrelsen, medlemmar och suppleanter i förvaltningsrådet och jämförbara organ, ansvariga bolagsmän och andra som hör till den högsta ledningen. Kravet på tillförlitlighet gäller även personer som direkt eller indirekt innehar minst 25 procent av aktierna i ett aktiebolag eller av den rösträtt som aktierna medför, eller motsvarande ägande- eller bestämmanderätt om det är fråga om en annan sammanslutning än ett aktiebolag.

Vid bedömning av tillförlitligheten hos en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen kan de omständigheter som avses i 1 mom. beaktas för sådana i 3 § i företags- och organisationsdatalagen (244/2001) avsedda registrerade företag och organisationer som har en direkt eller indirekt koppling till aktören eller till personer som avses i 2 mom.

6 §

Skyldigheter för aktörer inom naturproduktsplockningsbranschen

En aktör inom naturproduktsplockningsbranschen som har bjudit in en plockare till Finland är skyldig att

- 1) ge plockaren introduktion i
 - a) plockning av naturprodukter och förhållandena i Finland,
 - b) de rättsliga förhållandena mellan aktören inom naturproduktsplockningsbranschen och plockaren,
 - c) plockarens rättigheter och skyldigheter i Finland,
 - d) allemansrätten,
 - e) vem som ger råd och rättsskydd,
 - f) andra än i underpunkterna a–e avsedda omständigheter som är viktiga för plockningen,

- 2) följa skördeläget och bidra till plockandet på ett sådant sätt att plockaren har förutsättningar att få så stora inkomster som möjligt,
- 3) tillhandahålla plockaren inkvartering som uppfyller kraven i hälsoskyddslagen (763/1994) samt lämplig mathållning,
- 4) tillhandahålla plockaren besiktade fordon för färd till plockningsplatserna och för transport av naturprodukterna,
- 5) tillhandahålla plockaren redskap och utrustning för plockandet,
- 6) se till att plockaren redan före ankomsten till Finland känner till aktörens gällande inköpspriser för naturprodukterna samt de kostnader som tas ut av plockaren,
- 7) hålla myndigheternas kontaktuppgifter tillgängliga för plockarna så att dessa ska kunna ge respons om aktören,
- 8) i förväg på den adress som arbetarskyddsmyndigheten offentligt har uppgett meddela var plockarnas baser finns.

7 §

Betalning av intjänade belopp och förbud mot debitering av kostnader

En aktör inom naturproduktplockningsbranschen ska kontinuerligt tillhandahålla plockaren aktuell information om intjänade belopp och ska innan plockaren lämnar landet betala det fulla belopp som plockaren har tjänat in med sitt plockande.

En aktör inom naturproduktplockningsbranschen får inte av plockaren ta ut

- 1) avgifter för rekryteringen eller för tjänster med anknytning till resorna till och från Finland,
- 2) ränta på eventuell finansiering av plockarens resekostnader,
- 3) avgifter för fullgörandet av de skyldigheter som avses i 6 § 1 och 2 punkten,
- 4) oskäligen avgifter för fullgörandet av de skyldigheter som avses i 6 § 3–5 punkten.

En aktör inom naturproduktplockningsbranschen är dessutom skyldig att i sina avtalsvillkor se till att den som handlar för aktörens räkning eller företräder denne inte av plockaren tar ut någon sådan avgift som avses i 2 mom.

8 §

Arbets- och näringsbyråns uppgifter

Arbets- och näringsbyrån bedömer om en aktör inom naturproduktplockningsbranschen är tillförlitlig på det sätt som avses i 5 §. Bedömningen ska göras för ett år åt gången på begäran av aktören.

Arbets- och näringsbyrån ska övervaka att de villkor som anges i 5 och 7 § uppfylls och ge ett utlåtande om saken till en beskickning eller en arbetarskyddsmyndighet som begär att få ett sådant.

Arbets- och näringsbyrån ska tillsammans med arbetarskyddsmyndigheterna ge råd om tillämpningen av 4–7 §.

9 §

Tillsyn

Tillsynen över efterlevnaden av denna lag utövas av arbetarskyddsmyndigheterna med iakttagande av vad som föreskrivs i lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen (44/2006), om inte något annat föreskrivs någon annanstans i lag.

En arbetarskyddsmyndighet har rätt att få en översättning till finska, svenska eller engelska av den information och de handlingar som är nödvändiga för tillsynen, om myndigheten inte kan utföra sitt tillsynsuppdrag på grundval av information eller handlingar på originalspråket.

Finns det sannolika skäl att misstänka att någon har begått en gärning som är straffbar enligt 10 §, ska arbetarskyddsmyndigheten anmäla detta till polisen för förundersökning. Anmälan behöver emellertid inte göras om gärningen med beaktande av omständigheterna ska anses vara ringa och allmänt intresse inte kräver att en anmälan görs.

10 §

Brott mot lagen om den rättsliga ställningen för utlännningar som plockar naturprodukter

En aktör inom naturproduktsplockningsbranschen som trots arbetarskyddsmyndighetens uppmaning

- 1) försummar en skyldighet som anges i 6 §,
 - 2) inte tillhandahåller information om intjänade belopp på det sätt som anges i 7 § 1 mom., eller
 - 3) bryter mot förbudet i 7 § 2 mom. mot att ta ut avgift eller ränta,
- ska, om inte strängare straff för gärningen föreskrivs någon annanstans i lag, för *brott mot lagen om den rättsliga ställningen för utlännningar som plockar naturprodukter* dömas till böter. I fråga om fördelningen av straffansvaret mellan en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen och dennes företrädare tillämpas bestämmelserna i 47 kap. 7 § i strafflagen (39/1889).

11 §

Rätt att få information och skyldighet att bevara handlingar

Arbets- och näringsbyrån och arbetarskyddsmyndigheten har trots sekretessbestämmelserna rätt att av aktören inom naturproduktsplockningsbranschen få sådana uppgifter och handlingar som är nödvändiga för den övervakning och tillsyn som föreskrivs i denna lag.

Arbets- och näringsbyrån och arbetarskyddsmyndigheten har trots sekretessbestämmelserna rätt att av andra myndigheter och dem som sköter offentliga uppdrag få uppgifter om fullgörandet av registrerings-, anmälnings- och betalningsskyldigheter i anslutning till skatter, lagstadgade pensions-, olycksfalls- och arbetslöshetsförsäkringsavgifter och av Tullen uttagna avgifter, uppgifter om verksamhet, ekonomi och kopplingar eller uppgifter om fullgörandet av skyldigheter enligt denna lag, om uppgifterna är nödvändiga för att utreda den tillförlitlighet som avses i 5 §.

En aktör inom naturproduktsplockningsbranschen ska bevara de uppgifter som hänför sig till fullgörandet av skyldigheterna enligt denna lag så att en arbetarskyddsmyndighet vid behov kan granska uppgifterna utan svårigheter. Aktören ska bevara uppgifterna i två år efter utgången av plockningsåret.

12 §

Ändringssökande

I fråga om arbets- och näringsbyråns beslut om tillförlitligheten hos en aktör inom naturproduktsplockningsbranschen får omprövning begäras. Bestämmelser om begäran om omprövning finns i förvaltningslagen (434/2003).

Bestämmelser om sökande av ändring i förvaltningsdomstol finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

13 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

2.

Lag

om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi (1207/2010) 6 § 1 mom. 28 punkten,
sådan den lyder i lag 1264/2020, och
fogas till 6 § 1 mom., sådant det lyder i lagarna 308/2016, 858/2016, 1159/2016, 1413/2016,
1419/2016, 324/2017, 454/2017, 1112/2017, 404/2018, 414/2018, 722/2019, 1399/2019,
624/2020 och 1264/2020, en ny 29 punkt som följer:

6 §

Syftet med fullgöranderapporter

Fullgöranderapporter utarbetas till stöd för _____

28) utredning av foderföretagares tillförlitlighet enligt 18 § i foderlagen (1263/2020),
29) utredning av tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktplockningsbranschen enligt
5 § i lagen om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter (xx/2021).

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 31 mars 2021

Statsminister

Sanna Marin

RP 42/2021 rd

Näringsminister Tuula Haatainen

2.

Lag

om ändring av 6 § i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi (1207/2010) 6 § 1 mom. 28 punkten, sådan den lyder i lag 1264/2020, och
fogas till 6 § 1 mom., sådant det lyder i lagarna 308/2016, 858/2016, 1159/2016, 1413/2016, 1419/2016, 324/2017, 454/2017, 1112/2017, 404/2018, 414/2018, 722/2019, 1399/2019, 624/2020 och 1264/2020, en ny 29 punkt som följer:

Gällande lydelse

6 §

Syftet med fullgöranderapporter

Fullgöranderapporter utarbetas till stöd för

28) utredning av foderföretagares tillförlitlighet enligt 18 § i foderlagen (1263/2020).

Föreslagen lydelse

6 §

Syftet med fullgöranderapporter

Fullgöranderapporter utarbetas till stöd för

28) utredning av foderföretagares tillförlitlighet enligt 18 § i foderlagen (1263/2020),
29) utredning av tillförlitligheten hos aktörer inom naturproduktplockningsbranschen enligt 5 § i lagen om den rättsliga ställningen för utlänningar som plockar naturprodukter (xx/20).

Denna lag träder i kraft den 20 .